

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ МАЖЛИСИ ТЎҒРИСИДА АХБОРОТ

19 январда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунларига ва 2012 йилда иқтисодиётни барқарор ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифаларига бағишланган мажлиси бўлиб ўтди.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов маъруза қилди.

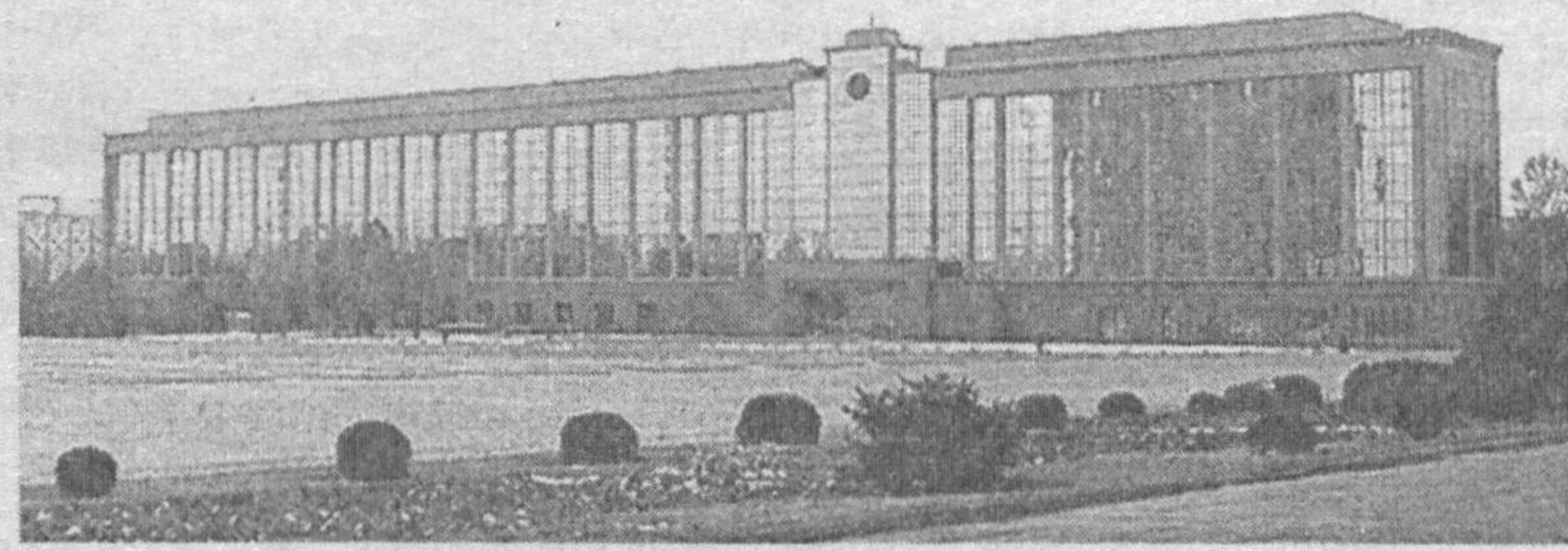
Давлат раҳбарининг маърузасида жаҳонда умумэтироф этилган ривожланишнинг «Ўзбек модели»ни ҳамда қабул қилинган мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясининг устувор йўналишларини изчил амалга ошириш натижасида, жаҳон иқтисодиётида юз бераётган инқирозли ҳолатларга қарамай, 2011 йилда мамлакат иқтисодиётини ўстиришнинг юқори суръатлари барқарорлиги ва макроеқтисодий мувозанатлилик таъминланганлиги қайд этилди.

Республикада амалга оширилаётган ислохотлар ва жаҳон молиявий инқирозининг салбий таъсирларига қарши кўрилаётган чора-тадбирлар самарадорлиги халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки, Осиё тараққиёт банки сингари обрўли халқаро молиявий ва иқтисодий институтлар томонидан юқори баҳоланаётганлиги алоҳида таъкидланди.

2011 йил яқунлари бўйича мамлакат ялпи ички маҳсулотининг ўсиши 8,3%ни, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми ўсиши 6,3%ни, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш ҳажми ўсиши 6,6%ни, аҳолига пуллик хизматлар кўрсатиш ҳажми ўсиши 16,1%ни ташкил этди. Давлат бюджети ялпи ички маҳсулотга нисбатан 0,4% миқдорда профицит билан ижро этилди. Инфляция даражаси белгиланган прогноз кўрсаткичдан ошмади.

Мамлакатимиз экспорт қилувчи корхоналарининг рақобатбардошлик нуқтаи назаридан устунликларини тўлиқ рўёбга чиқариш, экспорт таркибини диверсификациялаш ва маҳсулотларни сотишнинг янги ташқи бозорларини фаол ўзлаштириш бўйича аниқ мақсадга йўналтирилган ишлар олиб борилиши 2011 йилда экспорт ҳажми 15,4%га ўсишини, ташқи савдо балансининг сезиларли миқдордаги ижобий сальдосини ва мамлакат олтин-валюта захиралари ўсишини таъминлади.

Молия-банк тизимини ислох қилишни янада чуқурлаштириш ва

унинг молиявий барқарорлигини ошириш бўйича комплекс чора-тадбирларни амалга оширишни давом эттириш республика банк тизими капиталининг етарлилик даражасининг юқори кўрсаткичлари сақланиб қолинишини ҳамда кредитлаш кўламлари кенгайтирилишини таъминламоқда. Ҳисобот йилида банкларнинг активлари 32,4%га ўсди.

Фаол инвестиция сиёсати амалга оширилиши ҳамда иқтисодиётнинг энг муҳим тармоқларини модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш, транспорт ва инфратузилма коммуникацияларини ривожлантириш бўйича устувор инвестиция лойиҳалари амалга оширилиши капитал қўйилмаларни ўзлаштириш ҳажмини 11,2%га кўпайтириш имконини берди. 1 006 та янги ишлаб чиқариш қувватлари ишга туширилди, 144 та йирик инвестиция лойиҳасини амалга ошириш тугалланди.

Қишлоқ жойларда янги турар жой массивларини қуриш ва замонавий инфратузилмани шакллантириш бўйича тизимли ишларни амалга ошириш давом эттирилди. 2011 йилда 156 та қишлоқ туманида «Қишлоқ қурилиш банк» акциядорлик тижорат банкнинг имтиёзли кредитлари ҳисобига намунавий лойиҳалар бўйича 7,4 мингта уй-жой фойдаланишга топширилди.

«Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» Давлат дастури доирасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун энг қулай ишбилармонлик муҳитини шакллантиришга доир кенг кўламли ишлар олиб борилиши 2011 йил яқунлари бўйича мамлакат ялпи ички маҳсулотига кичик бизнес улуши 2010 йилдаги 52,5% ўрнига 54%гача кўпайишига кўмаклашди.

2011 йилда иш ўринлари таш-

кил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури параметрларини сўзсиз бажариш юзасидан амалга оширилган чора-тадбирлар қарийб 1 миллионга иш ўрни ташкил этилишини таъминлади, уларнинг 68%идан ортиғи қишлоқ жойларга тўғри келади.

Мамлакатимиз Президенти ўз маърузасида ҳал этилмаган мавжуд муаммоларни батафсил ва ҳар томонлама таҳлил қилди ҳамда 2012 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифалари ва йўналишларини бажаришга қаратилган дастурий вазифаларга атрофлича тўхталиб ўтди.

Жорий йилнинг «Мустақкам оила йили» деб эълон қилиниши муносабати билан 2012 йилга белгиланган мақсадларга эришиш бўйича дастурий чора-тадбирларни амалга ошириш, шу жумладан, жамиятнинг маънавий асосларини янада ривожлантиришда оиланинг аҳамиятини юксалтириш, ҳар бир оиланинг моддий фаровонлигини ошириш муаммоларини ҳал этишда давлат ва жамият томонидан эътибор ва ғамхўрлик кучайтирилиши зарурлигига алоҳида эътибор қаратилди.

Кун тартибидаги масалалар бўйича вазирликлар, идоралар, ташкилотлар ва республика ҳудудлари раҳбарлари сўзга чиқдилар. Республика ҳукумати мажлисида қўйилган масалалар муҳокамаси яқуни бўйича қарор қабул қилинди. Қарорда 2012 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурининг энг муҳим вазифалари амалга оширилишини таъминлаш юзасидан амалий чора-тадбирлар белгиланди.

ЎЗА материали асосида тайёрланди.

ХУСУСИЙ БИЗНЕС ЯНАДА РИВОЖ ТОПАДИ

Янги таҳрирдаги «ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ЭРКИНЛИГИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Республикасида мустақилликнинг илк даврлариданоқ хусусий сектор ривожланишига катта аҳамият берилиб, назорат қилувчи органларнинг тадбиркорлик субъектлари фаолиятига аралашувини чеклашга алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Ҳозирги кунгача тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш жараёнида турли бюрократик тўсиқларни қисқартириш учун бир қатор ишлар амалга оширилдики, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ривожланаётганлиги бунга ёрқин далил бўла олади.

Тадбиркорлик билан шуғулланиш учун қулай ҳуқуқий ва иқтисодий шароитларни шакллантиришга йўналтирилган бир қатор қонун ҳужжатлари қабул қилинган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 53-моддасига мувофиқ давлат истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб, иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлигини, барча мулк шакллариининг тенг ҳуқуқлилигини ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баравар муҳофаза этилишини кафолатлайди.

Тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун ҳуқуқий пойдевор роилини ўйнаган ушбу конституциявий нормани ривожлантириш мақсадида тегишли қонунлар, мамлакат Президенти ва Ҳукуматнинг қарорлари қабул қилинган. Улар қаторида 2000 йилда қабул қилинган «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»-ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунини ажратиб кўрсатиш лозим. Юртбошимиз ташаббуси билан қабул қилинган ушбу Қонун тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва тадбиркорликни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш бўйича аниқ чораларни ҳам белгилайди.

3-бетда

Қонунчиликдаги янгиликлар

Янги ҳужжатларни тақдим этамиз

МАНСАБДОР ШАХС ГУВОҲНОМАСИ

Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 5 январдаги 2-сон қарори билан Давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ходимларининг хизмат гувоҳномаси тўғрисидаги намунавий низом тасдиқланди. У давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ходимларининг хизмат гувоҳномаларини тайёрлаш, бериш, алмаштириш,

ҳисобга олиш ва сақлашни ташкил этишга нисбатан ягона талабларни, улардан фойдаланиш тартибини, шунингдек уларнинг йўқотилганлиги, шикастланганлиги ва эҳтиёт қилиб сақланмаганлиги учун жавобгарликни белгилайди. Намунавий низомнинг амал қилиши Ўзбекистон Республикаси Президенти Девони ва Олий Мажлис палаталари томонидан берилган давлат бошқаруви органлари раҳбарларининг хизмат гувоҳномалари-га татбиқ этилмайди.

2-бетда

Бухгалтерга ёрдан

СОЛИҚ СТАВКАЛАРИНИНГ СОЛИШТИРМА ЖАДВАЛИ

Ҳар бир бухгалтер солиқ солишга доир ўзгаришлар ҳақидаги ихчам, батафсил маълумотноманинг ўз столида ёки компютерда қўлланма ҳолида туришини истайди. Сиз газетхонлардан келаётган бундай хоҳиш-истакларни инобатга олиб, «Солиқ ва божхона хабарлари» газетаси экспертлари бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармаларга тўланадиган солиқ ва мажбурий тўловлар бўйича ставкаларнинг 2012 йилда ўтган йилдагидан фарқли равишда қандай белгиланганлиги бўйича солиштирма жадвалини ишлаб чиқдилар.

5-бетда

1-бетда

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

ЭКСПОРТ МАМЛАКАТИНИНГ БЮДИ ИШНИ ТЕЗЛАШТИРАДИ

Ташки иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Молия вазирлиги, Давлат божхона қўмитасининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 4 январда 428-5-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Экспорт-импорт юкларини расмийлаштиришда божхона органларига тақдим этиладиган ҳужжатлар рўйхатига (рўйхат рақами 428, 1998 йил 8 апрель) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб киришда импорт божхона божи ва қўшилган қиймат солиғидан озод қилинадиган технология жихозлар, бутловчи буюм ва эҳтиёт қисмлар рўйхатига (рўйхат рақами 1802, 2008 йил 3 май) киритилган товарларни олиб кираётганда экспорт мамлакатининг божхона декларацияси қўшилди. У тақдим этилган тақдирда божхона органлари томонидан божхона расмийлаштируви 1 иш куни мобайнида амалга оширилади. Тақдим этилмаганда у умумбелгиланган тартибда амалга оширилади.

2012 йил 14 январдан кучга кирди.

ИЛМИЙ ХОДИМЛАРНИНГ БАЗАВИЙ МАОШЛАРИ

Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш қўмитаси, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги ҳамда Молия вазирлигининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 4 январда 2308-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 18 августдаги 233-сон қарори билан тасдиқланган Бюджет маблағлари ҳисобига фундаментал, амалий тадқиқотлар ва инновацион ишларнинг илмий-техника дастурларини амалга оширишда қатнашувчи илмий-тадқиқот муассасалари илмий ва раҳбар ходимларининг базавий лавозим маошлари миқдорлари ўзгартирилди. Чунончи, масалан, фан номзоди даражасига эга кичик илмий ходимнинг маоши энди 685 576 сўмга, институтнинг илмий котиби, илмий-тадқиқот лабораторияси (бўлими) мудир бўлган фан доктори ёки профессорнинг маоши – 862 002 сўмга, институт директори, профессорнинг маоши эса – 972 564 сўмга тенг.

Илмий ва раҳбар ходимларнинг базавий лавозим маошлари миқдорлари ўзгарганлигини ҳисобга олган ҳолда иш ҳақлари 2011 йил 1 декабрдан қайта ҳисоблаб туланади.

2012 йил 14 январдан кучга кирди.

ИМПОРТ БИТИМИ ПАСПОРТИГА ҲОЖАТ ЙЎҚ

Марказий банк бошқарувининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 5 январда 1457-1-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Капитал ҳаракати билан боғлиқ алоҳида валюта операцияларини амалга ошириш тартиби тўғрисидаги низомга ўзгартириш киритилди. Унга биноан маблағлар (товарлар) ташқи қарз олиш шартномасига биноан ҳақиқатда жалб қилин-

ганлиги ҳақидаги ахборотни тасдиқлайдиган ҳужжатлар рўйхатидан импорт битими паспорти чиқариб ташланди.

2012 йил 15 январдан кучга кирди.

НЕФТЬ ҚИДИРУВ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ КИМ НАЗОРАТ ҚИЛАДИ

Ер қаърини геологик ўрганиш, саноятда, қончиликда ва коммунал-маиший секторда ишларнинг беҳатар олиб борилишини назорат қилиш давлат инспекцияси, Ўзбекистон нефть маҳсулотлари ва газдан фойдаланишни назорат қилиш давлат инспекцияси ва Давлат геология ва минерал ресурслар қўмитасининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 6 январда 1285-1-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Нефть ва газ конларини қидирув ишлари, қудуқларни бурғулаш, синаш ва ишга туширишдаги технологик жараёнлар устидан назорат қилиш тўғрисидаги низомга ўзгартиришлар киритилди.

Уларга мувофиқ, эндиликда Давлат геология қўмитаси технологик жараёнлар устидан давлат назоратини амалга оширувчи ваколатли орган бўлиб ҳисобланмади. Назоратни фақатгина «Санотгеоконтехназорат» ДИ ва Ўздавнефтгазинспекция амалга ошириш ҳуқуқига эга. Тегишинча, «Санотгеоконтехназорат» ДИ ва Ўздавнефтгазинспекциянинг асосий вазифалари ва функциялари қайта кўриб чиқилди.

2012 йил 16 январдан кучга кирди.

МУВОФИҚЛАШТИРУВЧИ ТАЙИНЛАНДИ

Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 10 январдаги 4-сон қарори билан Германия халқаро ҳамкорлик жамияти (ГИЦ) билан ҳамкорлик қилиш масалалари бўйича Мувофиқлаштирувчи гуруҳ ташкил қилинган бўлиб, унинг асосий вазифаларига техникавий кўмаклашишнинг биргаликдаги лойиҳалари доирасида ГИЦ билан ҳамкорликни мувофиқлаштириш; ГИЦнинг техникавий кўмаклашиш маблағларини жалб этган ҳолда амалга ошириш учун лойиҳаларни танлаб олиш ва уларни Вазирлар Маҳкамаси билан белгиланган тартибда келишиш; у билан боғлиқ тартибот масалалари юзасидан мунтазам мулоқот олиб бориш, ахборотлар алмашиш ва уларни тезкорлик билан ҳал этиш; ТИАИСВ ҳамда МВ томонидан тайёрланган лойиҳаларнинг бажарувчиларини ва техникавий кўмак олувчиларни таклиф этган ҳолда, ГИЦ иштирокида лойиҳаларнинг ишлаб чиқилиши ва амалга оширилиши тўғрисидаги ҳисоботларни эшитиш қиради. Мувофиқлаштирувчи гуруҳнинг ишчи органи функциялари ҳамда Ўзбекистон ваколатли органининг Илмий тадқиқотлар ва техникавий ҳамкорлик мутахассислари жамғармасини бошқариш билан боғлиқ функциялари ТИАИСВ зиммасига юкланди.

СТАТИСТИКА ИШЛАРИ ДАСТУРИ

Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 10 январдаги 5-сон қарори билан 2012 йилги давлат статистика ишлари дастури тасдиқланди.

Давлат статистика қўмитасига давлат статистика ишлари белгиланган муддат-

ларда сифатли бажарилишини таъминлаш ва мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши тўғрисида объектив ва тўлиқ ахборот бериш мажбурияти юкланди.

НАТИЖАЛАРГА ЯРАША КОЭФФИЦИЕНТ

Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 11 январдаги 6-сон қарори билан Вазирлар Маҳкамасининг «Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, суд органлари ва нотариал идоралар ходимлари меҳнатига ҳақ тўлашнинг тариф сеткасини жорий этиш тўғрисида» (1996 йил 12 апрелдаги 147-сон), «Тошкент шаҳри аҳолисига йўловчи ташиш транспорти хизмати кўрсатишни тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида» (1996 йил 19 августдаги 291-сон), «Меҳнатга ҳақ тўлашнинг ягона тариф сеткасини янада такомиллаштириш тўғрисида» (2009 йил 21 июлдаги 206-сон) қарорларига, Вазирлар Маҳкамасининг «Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи атрофида яшил воҳа барпо этиш тўғрисида» (1997 йил 31 декабрдаги 581-сон), «Шўртан газ-кимё комплекси атрофида яшил воҳа барпо этиш тўғрисида» (1998 йил 26 июндаги 266-сон), «Ободонлаштириш ходимларини моддий рағбатлантиришни кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида» (2009 йил 1 апрелдаги 91-сон) қарорларининг иловаларига ўзгартиришлар киритилди.

Уларга мувофиқ, Меҳнатга ҳақ тўлашнинг ягона тариф сеткасининг бошланғич разряди қилиб 2012 йил 1 январдан бошлаб биринчи разряд белгиланди, бундан ташқари, тариф ставкалари (лавозим маошлари) энг кам ойлик иш ҳақидан келиб чиқиб аниқланади. Мазкур ўзгартиришлар Президентнинг 2011 йил 30 декабрдаги ПҚ-1675-сон қарорини бажариш юзасидан қабул қилинган.

Меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ягона тариф сеткасидан фойдаланадиган ҳўжалик ҳисобидидаги корхоналар ва ташкилотларга уларнинг молиявий имкониятларидан ва ҳўжалик фаолияти натижаларидан келиб чиққан ҳолда, ходимлар меҳнатига ҳақ тўлашни ташкил этиш учун асос сифатида Ягона тариф сеткасининг оширилган тариф коэффицентларини белгилаш ҳуқуқи берилди.

БОЖХОНАЧИЛАР УЧУН ТУРАР ЖОЙ

Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 11 январдаги 7-сон қарори билан Тошкент ҳокимлигининг «Ягона буюртмачи хизмати» ИК балансидан ДБК балансига текинга, тасарруф этиш ҳуқуқисиз Кўйлик-4 даҳасидаги куриб битказилмаган ётоқхона биносини ДБК тизими ходимларининг хизмат турар жойи сифатида фойдаланиш учун топширилди. Объект курилишини тугатиш ва уни техник жиҳозлаш ҳамда унга туташган ҳудудни ободонлаштириш Давлат божхона қўмитаси зиммасига юкланди.

ЎҚИТУВЧИЛАР УЧУН СТАВКАЛАР

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 9 январда 2311-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Ўқув машғулотларини ўтказганлик учун меҳнатга соатбай ҳақ тўлаш

миқдорлари белгиланди. АВ томонидан 2011 йил 7 ноябрда 2281-сон билан рўйхатдан ўтказилган аввалги қарор ўз кучини йўқотди.

ИНВЕСТИЦИЯЛАРГА ИМТИЁЗЛАР

Молия вазирлиги, Давлат солиқ қўмитаси, Иқтисодиёт вазирлигининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 11 январда 2312-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб қилувчи корхоналар учун солиқ имтиёзларини қўллаш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди.

Низомнинг 1-иловасида кўрсатилган ХХТУТ кодига тааллуқли бўлган маҳсулот ишлаб чиқаришга ихтисослашган тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияли корхоналар юридик шахслардан олинмаган фойда солиғини; мол-мулк солиғини; ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини; ягона солиқ тўловини; Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлашдан озод этилади.

Низом билан имтиёзлар устувор аҳамиятга эга маҳсулотдан тушган тушум улуши, тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар ҳажмидан келиб чиқиб, қуйидаги шартлар бажарилган тақдирда қўлланилиши белгиланган:

корхоналарни ортиқча ишчи кучи бўлган минтақаларда жойлаштириш;

хорижий инвестицияларни Ўзбекистон Республикасининг кафолати берилмаган ҳолда амалга ошириш ва бошқа шартлар.

Кейинги қонун ҳужжатларида инвестициялаш шарт-шароитлари ёмонлашган тақдирда имтиёзлар қанча муддатга берилган бўлса, ана шу муддат мобайнида амал қилади.

2012 йил 21 январдан кучга кирди.

УМРБОД ЭГАЛИК ҚИЛИШ – ОЧИҚ АУКЦИОН САВДОДА

Давлат мулкни бошқариш давлат қўмитасининг қарори (АВ томонидан 2012 йил 13 январда 2314-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Яққа тартибда уй-жой куриш (деҳқон ҳўжалигини юритиш) учун ер участкаларига мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилиш ҳуқуқини реализация қилиш бўйича очик аукцион савдоларини ташкил этиш ва ўтказиш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди.

2012 йил 23 январдан кучга кирди.

2012 йил 3 январдан 13 январгача бўлган даврда қабул қилинган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қисқача шарҳларини эксперт-юристаримиз Мария ТУХТАРОВА, Елена ЕРМОХИНА ва Абдурахмон БАХТИЕВ тайёрладилар.

УШБУ СОНДА:

✓ УСТУВОРЛИКЛАР

– Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлиси тўғрисида ахборот

– Хусусий бизнес янада ривож топади

1, 3-бетлар

✓ ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР

– Янги ҳужжатларни тақдим этамиз 1-2-бетлар

✓ ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ

– Пенсияга белгиланмагандаги коэффицент

– Меҳнат таътилига доир

– Стаж ҳақидаги маълумотлар йўқолган бўлса...

– Доимий яшаш жойига маълумотнома 4-бет

✓ БУХГАЛТЕРГА ЁРДАМ

– Солиқ ставкаларининг солиштирма жадвали

5-6, 11-12-бетлар

✓ БИЗ ЯШАЙДИГАН УЙ

– Судга қандай ҳужжатлар билан борилади?

– Ўз ваколатларинингизни берманг

– Чувашистонда чекишни ташлашадими? 7-10-бетлар

✓ КАДРЛАР БЎЛИМИ

– Бухгалтер ноҳақ бўлганда

– Ишга огоҳлантирмасдан

– Маҳалла тасдиқлашга ваколатли эмас... 13-бет

✓ МЕН – ИСТЕЪМОЛЧИМАН

– Сотувчини қийнаган истеъмолчи 14-15-бетлар

✓ СЎНГСЎЗ ЎРНИДА

– Пломба бузилган бўлса...

16-бет

ХУСУСИЙ БИЗНЕС ЯНАДА РИВОЖ ТОПАДИ

ЯНГИ ТАХРИРДАГИ «ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ ЭРКИНЛИГИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНИ ЛОЙИХАСИ ҲАҚИДА

1-бетда

Таъкидлаш жоизки, ушбу Қонун тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишнинг асосларини, ушбу фаолиятнинг асосий кафолатларини ва тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тартибини мустаҳкамлайдиган умумий нормаларни ўз ичига олади. Шу муносабат билан Қонуннинг нормалари бир қатор махсус қонун ва қонуности ҳужжатларида ўз мантиқий ривожини топган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг парламентнинг Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрдаги 1-сессиясида тақдим этган «Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси» тадбиркорлик ривожланишининг навбатдаги босқичини бошлаб берди. Концепцияда мавжуд қонунларимизни мамлакатимиз иқтисодий ривожланишининг ҳозирги реал ҳолатидан келиб чиқиб жиддий қайта кўриб чиқиш лозимлиги таъкидлаб ўтилган.

Шуни алоҳида эътироф этиш керакки, охириги 11 йил давомида мазкур Қонунга тегишли қонунлар билан 22 марта турли ўзгариш ва қўшимчалар киритилган.

Қонуннинг янги таҳрирда қабул қилиниши кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожланишини янада рағбатлантириш, тадбиркорлар фаолияти учун кўпроқ эркинликлар тақдим этиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини ташкил этиш механизмларини соддалаштириш заруратидан келиб чиқмоқда.

Янги таҳрирда ишлаб чиқилган қонун лойиҳасининг асосий қоидалари, қисқа қилиб айтганда, қуйидагилардан иборат.

● **Кичик тадбиркорлик мезонлари**

Маълумки, Президентимизнинг «Тадбиркорлик субъектларини ташкил этиш ва давлат рўйхатидан ўтказиш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбир-

лари тўғрисида»ги қарори (2011 йил 12 майдаги ПҚ-1529-сон) билан 2011 йил 1 июндан ходимларининг йиллик ўртача сони 50 кишидан 100 кишигача кўпайтириладиган кичик корхоналарнинг фаолият турлари рўйхати тасдиқланган эди. Қонун лойиҳасида кичик тадбиркорлик субъектларининг мезонларини қайта кўриб чиқишда ана шу Рўйхатдан келиб чиқилди (5-модда).

Бундан ташқари, кичик тадбиркорлик субъектлари учун қўшимча имтиёз ва кафолатларни яратиш заруратини инобатга олган ҳолда, ходимларнинг белгиланган ўртача йиллик сонини ошириб юборган тадбиркорлик субъектлари ошириб юборишга йўл қўйилган даврдан кейинги уч ойга тегишли имтиёزلардан маҳрум этилиши тартибини бекор қилиш таклиф этилмоқда.

● **Тадбиркорнинг ҳақлиги презумпцияси**

● **Рухсатномалар бериш тартиб-қоидалари**

● **Инсофли рақобат сари**

Лойиҳа тадбиркорлик субъектининг ҳақлиги презумпцияси тўғрисидаги моддани ўз ичига қамраб олиб, унга мувофиқ тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш муносабати билан вужудга келадиган қонун ҳужжатларидаги бартараф этиб бўлмайдиган барча қарама-қаршиликлар ва ноаниқликлар тадбиркорлик субъектининг фойдасига талқин қилинади (11-моддага қўшимча).

Шу билан бирга, лойиҳада тадбиркорлик субъектларига рухсатномалар бериш тартиб-қоидаларини такомиллаштириш назарда тутилмоқда (12-13-моддалар).

Тегишли бозорларда фаолият юритадиган тадбиркорлик субъектлари учун тенг шароитлар яратиш заруратидан келиб чиқиб, қонун лойиҳасига тадбиркорлик субъектларининг тадбиркорлик фаолиятида устунликни қўлга киритишга қаратилган ҳамда инсофсиз рақобатга йўл қўймасликни белгиладиган янги норма киритилмоқда (15-моддага қўшимча).

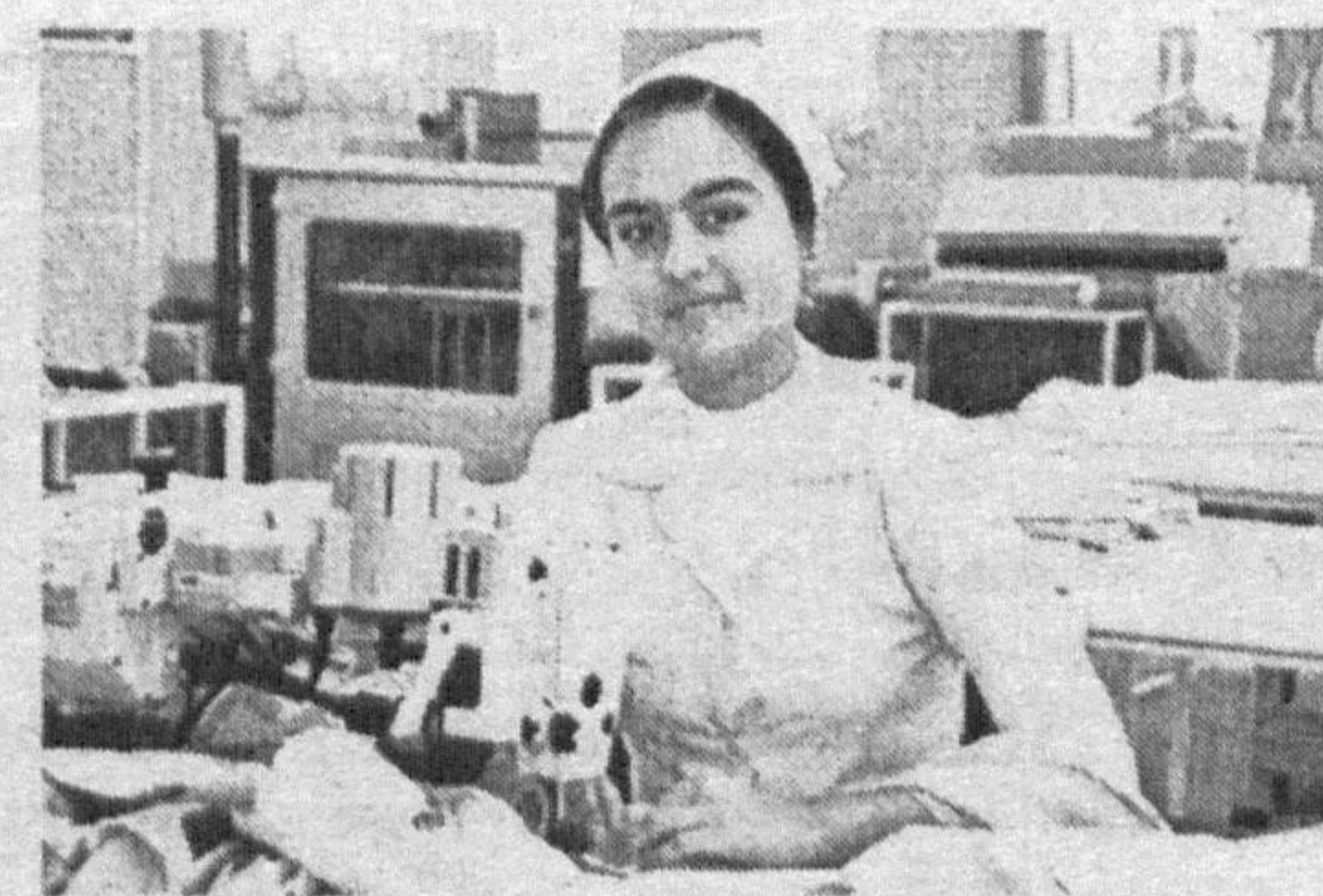
● **Ҳисоботлар: қоғозда ёки электрон шаклда**

● **Тадбиркорлар маҳсулотларини сотиш: ихтисослаштирилган марказлар ва ташқи савдо компаниялари орқали**

Тадбиркорлик субъектларининг молия ва статистика ҳисоботи тизимини янада такомиллаштириш мақсадида ҳисоботлар тадбиркорларнинг ихтиёрига кўра – қоғозда ёки электрон ҳужжат тарзида тузилиши мумкинлигини белгиловчи норма назарда тутилмоқда. Бунда ҳисобот юритиш учун дастурий таъминотни бепул тарқатиш ва бу бўйича ўқув машғулотларни ўтказиш давлат томонидан амалга оширилиши бел-

гиланмоқда. Бу, ўз навбатида, тадбиркорлик субъектларига улар томонидан амалга оширилаётган фаолият тўғрисидаги ҳисоботларни тайёрлашга сарфланадиган маблағларни тежашга имкон беради (17-модда).

Шуниндек, тадбиркорлик субъектларининг хом ашё, айрим товарлар ва хизматлар бозорларига кенг киришини таъминлаш учун қўшимча шароитлар яратиш мақсадида лойиҳада давлат органлари ва бошқа ташкилотлар ҳузурда тадбиркорлик субъектлари маҳсулотларини ўтказиш бўйича ихтисослаштирилган марказлар ва ташқи савдо компаниялари ташкил этилиши мумкинлиги назарда тутилмоқда. Биринчидан, давлат органлари давлат эҳтиёжлари учун маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва етказиб бериш юзасидан буюртманомаларни тадбиркорлик фаолияти субъект-

лари ўртасида жойлаштириш бўйича чоралар кўриши ва, иккинчидан, давлат харидлари бўйича конкурсларни ўтказишда бошқа тенг шароитларда кичик тадбиркорлик субъектларига афзаллик берилиши лойиҳа билан белгиланмоқда (26, 43-моддалар).

● **Фаолиятни молиялаштириш масалалари**

● **Тадбиркорларнинг мурожаатлари кўриб чиқиш кафолатлари**

Кичик ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини молиялаштириш масалаларини ҳал этиш мақсадида уларнинг нафақат имтиёзли кредитлашни амалга оширувчи тижорат банкларига, балки бошқа кредит ташкилотлари, масалан, кредит уюшмалари, лизинг ва микрокредит ташкилотларига ҳам мурожаат этиши учун тенг шароитлар яратиш кераклиги лойиҳада назарда тутилмоқда. Тижорат банклари кичик тадбиркорлик субъектларига кредит беришда кредитнинг умумий суммасида қарз олувчининг гаров таъминоти-

ни расмийлаштириш билан боғлиқ харажатларни ҳисобга олиш ҳуқуқига эга бўлганлиги ҳам белгиланмоқда (29-модда).

Бундан ташқари, лойиҳага тадбиркорларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш кафолатларига оид норма киритилмоқда. Унда давлат органларига мурожаат қилиш тартиби, мурожаатларнинг турига қараб (ариза, таклиф ёки шикоят) давлат органлари томонидан уларни кўриб чиқишнинг аниқ муддатлари белгиланмоқда (31-моддага қўшимча).

● **Текшириш тизимини такомиллаштириш**

● **Рўйхатдан ўтказувчининг жавобгарлиги**

Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш тизими ва тартиб-қоидаларини такомиллаштириш мақсадида қонун лойиҳасида назорат қилувчи органларнинг улар молия-хўжалик фаолиятига аралашувини қисқартиришга йўналтирилган бир қатор нормалар ўз ифодасини топган (34-модда).

Шу билан бирга, тадбиркорлик субъектлари молия-хўжалик фаолиятининг текширувлари давлат солиқ хизмати органлари томонидан фақат тадбиркорлик субъекти томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек тадбиркорлик субъектининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органида мавжуд бошқа ҳужжатларни ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида амалга ошириладиган камерал назорат натижалари бўйича қоидабузарликлар аниқланган ҳоллардагина бошланиши мумкинлиги ҳақидаги норма лойиҳада назарда тутилмоқда (39-модда).

Тадбиркорни давлат рўйхатидан ўтказишнинг қонун ҳужжатларида белгиланган тартибини бузиш, рўйхатдан ўтказишни ғайриқонуний рад этиш ёки рўйхатдан ўтказишдан бўйин товлаш ҳам белгиланган тартибда жавобгарликка олиб келиши лойиҳада ўз аксини топган (12, 41-моддалар).

Бундан ташқари, лойиҳада тадбиркорлик фаолияти эркинлиги кафолатлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини янада такомиллаштиришга ҳамда тадбиркорлик субъектлари фаолияти учун кенгроқ эркинлик яратишга оид бир қатор бошқа нормалар ҳам назарда тутилган.

Тадбиркорлик фаолиятининг либераллаштирилишига, соҳага бир қатор имтиёزلарни тақдим этишга, бизнес ишларига маъмурий ва бюрократик аралашувни чеклашга қаратилган ушбу нормаларнинг қабул қилиниши макроиқтисодий барқарорлик ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини таъминлашга хизмат қилади, деб ишонч билан айтиш мумкин.

Р. САБИРЖАНОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик Палатаси депутати,
ЎзЛиДеП фракцияси аъзоси.

Пенсияни бир тумандан бошқасига ўтказиш чоғида янги яшаш жойидаги ижтимоий таъминот ходими энди менга пенсияга доир минтақавий коэффициент тўламаслигини айтди, ҳолбуки иккала туманда бир хил минтақавий коэффициент белгиланган. Ижтимоий таъминот бўлимидагилар ҳақлими?

А.Ҳақимова.

ПЕНСИОНЕРГА БЕЛГИЛАНАДИГАН КОЭФФИЦИЕНТ

– Йўқ, ноҳақ. «Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Қонуннинг (1993 йил 3 сентябрдаги 938-ХII-сон, бундан кейин – 938-ХII-сон Қонун) 33-моддасига биноан ишловчиларнинг иш ҳақи минтақавий коэффициент белгиланган ҳудудларда яшовчи шахсларга пенсия тайинлашда минтақавий коэффициент эътиборга олинган ҳолда ҳисоблаб чиқилган амалдаги иш ҳақи ҳисобга олинади. **938-ХII-сон Қонунда бошқа туманга кўчиб ўтилганда коэффициентларни**

олиб ташлаш учун асослар назарда тутилмайди. Низо юзага келган тақдирда сиз Пенсия жамғармаси бўлими бошлиғига ёки бевосита судга мурожаат қилишингиз мумкин.

P.S. Илгари амал қилган тартибга мувофиқ пенсионер бошқа туманга кўчиб ўтганда пенсия қайта ҳисоб-китоб қилинган – у кўчиб ўтган тумanning коэффициентлари қўлланилган ёки янги яшаш жойида коэффициент белгиланмаган бўлса, у умуман олиб ташланган. Бироқ ҳозирги вақтда мазкур тартиб ўз кучини йўқотган ва пенсия тайинланган чоғда қўлланган коэффициент исталган туманга кўчиб ўтилганда сақланади.

СТАЖ ҲАҚИДАГИ МАЪЛУМОТЛАР ЙЎҚОЛГАН БЎЛСА...

Мен «Ўзкимёсаноат» ДАКнинг кимё саноати раҳбар ходимлари ва мутахассисларининг малакасини ошириш институти (МОИ)да 30 йил ишладим. Пенсияга чиқишимга 4 ой қолганда мени «Ўзкимёсаноат» ДАКнинг Давлат азот саноати институти (ДАСИ)га ўтказишди. 2006 йил 7 майдан менга пенсия расмийлаштирилди. Орадан 5 йил ўтгач, Пенсия жамғармаси бўлимининг ходими текшириш чоғида хато аниқланганлигини менга маълум қилди. Улар пенсиямни ҳисоблаб ёзишга асос бўлган МОИнинг ҳисоб-китоб қайдномаларини топишмаган. Архивларга қайта-қайта борганимдан сўнг МОИ ҳужжатларини 10.06.2005 йилда ДАСИ архиви 25 йилгача миқдорда қабул қилганлиги тўғрисидаги ёзув топилди. Бироқ архивда бор-йўғи 1 йилгача бор экан.

Натижада Пенсия жамғармаси бўлими пенсия олиб келган 5 йил ичида ортиқча тўлаш туфайли юзга келган 6 миллион сумдан зиёд қарзни зиммамга қўйди, шунингдек пенсияни ярмига қисқартирди.

1. Уларнинг менга нисбатан шундай иш тутишлари тўғрими?

2. Маълумотлари сақланган қолган 5 йил учун пенсияни қайта ҳисоб-китоб қилишларини талаб қилишим мумкинми?

М.Молчанюк.

– 1. Пенсия жамғармаси бўлими шундай қилишга ҳақли эди. Пенсия таъминоти тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ, у пенсия тўғри расмийлаштирилганлиги ва тайинланганлигини текшириш ҳамда унинг яқунлари бўйича қайта ҳисоб-китоб қилиш ҳуқуқига эгадир.

938-ХII-сон Қонун 31-моддасининг олтинчи қисмига мувофиқ иш ҳақи тўғрисидаги маълумотлар умуман бўлмаган ҳолларда пенсия энг кам ойлик иш ҳақига қараб ҳисоблаб чиқарилади.

Кўпинча шундай бўладигани, пенсия тайинланаётганда мавжуд бўлган ҳужжатлар унинг тўғрилигини текшириш пайтида бирон-бир сабабларга кўра топилмайди. Бу ҳолда Пенсия жамғармасининг бўлими мавжуд ҳужжатлар ёки пенсионернинг ўзи мустақил равишда тиклаган ҳужжатлар асосида пенсияни қайта ҳисоб-китоб қилиши шарт. Ортиқча тўланган сумма қайтарилиши керак.

Бундай амалиёт баъзан ихтилофли вазиятларни юзага келтиради. Зеро пенсия тўғри тайинланганлигини текшириш 5 йилдан сўнг ҳам, 20 йилдан сўнг ҳам ўтказилиши мумкин. Пенсия тайинланаётганда зарур ҳужжатлар мавжуд

Мария ТУХТАРОВА, эксперт-юристимиз.

МЕҲНАТ ТАЪТИЛИГА ДОИР

1. Ходим берилган йиллик меҳнат таътилидан тўлиқ фойдаланишни хоҳламаса, уни пуллик компенсация билан алмаштириш мумкинми?

2. Ходимга 24 иш кунига тенг бўлган меҳнат таътили берилган. Лекин ишлаб чиқариш зарурияти туфайли ходимни меҳнат таътилидан неча кунда чақириб олиш мумкин?

Г.Норметова,
«Дори-Дармон» ОАЖ.
Тошкент вилояти.

– 1. Ходимларга иш даврида уларнинг хоҳишига кўра, йиллик таътилнинг Меҳнат кодексининг (кейинги ўринларда – МК) 134-моддасида белгиланган энг оз муддатидан (ўн беш иш кундан) ортиқча қисми учун пуллик компенсация тўланиши мумкин. Бунда, масалан, меҳнат таътили 24 иш кунга миқдорда бўлса, унинг 15 иш кундан асли ҳолида фойдаланилади ва қолган 9 иш кунга эса пуллик компенсация билан алмаштирилиши мумкин (МК, 151-модда, 2-қисм).

Ижтимоий таътиллarning барча турларидан, шунингдек МКнинг 137 ва 138-моддаларида назарда тутилган кўшимча таътиллardan асли ҳолида фойдаланилади ва уларни пуллик компенсация билан алмаштиришга йўл қўйилмайди.

Шуни эслатиб ўтамизки, меҳнат шартномаси бекор қилинганда, унинг асосларидан қатъи назар,

ходимга фойдаланилмаган барча (бир неча йил бўлса ҳам) йиллик асосий ва кўшимча таътиллар учун пуллик компенсация тўланади (МК, 151-модда, 1-қисм).

2. Меҳнат таътилидан неча кунда чақириб олишнинг муддати белгиланмаганлиги сабабли таътилдан чақириб олишга фақат ходимнинг розилиги билан йўл қўйилади. Шу муносабат билан таътилни фойдаланилмай қолган қисми ходимга мазкур иш йили давомида бошқа вақтда берилиши ёки МКнинг 143-моддаси бешинчи (таътил ҳар йили, шу таътил берилмаётган иш йили тугагунга қадар берилиши лозимлиги), олтинчи (ишлаб чиқариш тусидаги сабабларга кўра жорий йилда таътилни тўлиқ бериш имкони бўлмаган алоҳида ҳолларда, ходимнинг розилиги билан таътилнинг ўн икки иш кундан ортиқ бўлган қисми кейинги иш йилига кўчирилиши мумкин, шу йили ундан

албатта фойдаланилмоғи лозимлиги) ва еттинчи қисмларида (ўн саккиз ёшга тўлмаган ходимларга йиллик таътилни, шунингдек МКнинг 137-моддасида кўрсатилган йиллик кўшимча таътиллари бермаслик тақиқланиши) назарда тутилган талабларга риоя қилган ҳолда кейинги иш йилининг таътилига кўшиб қўйилиши керак (МК, 147-модда).

Бунда ходим ишга чиқиши билан унга ойлик иш ҳақи тўланиши шарт.

Таътилнинг фойдаланилмай қолган қисми учун ходимга тўланган ҳақ ундан ушлаб қолиниши ва кейинчалик уни чақириб олишдаги буйруқда таътилнинг қисми фойдаланишни режалаштирилган муддатда беришда унга тўлаб бериш кафолатланади (МК, 148-модда).

Жавобларни «Норма»нинг катта эксперт-юристи Абдусалом РИСКУЛЛАЕВ тайёрлади.

ДОИМИЙ ЯШАШ ЖОЙИГА МАЪЛУМОТНОМА

Икки нафар ходимимиз Россияга кўчиб кетяпти. Пенсия ёшига етишларига 5 йил бор. Улар архив маълумотномаларини тайёрлаш имтинос қилишди. Уларнинг амал қилиш муддати қанча?

И.Лебедева,
бош бухгалтер.

– Қандай архив маълумотномаларини сўраётганингиз унчалик тушунарли эмас. Гап шундаки, архив маълумотномасини архив муассасаси беради. Сизнинг хатингизга қараганда, ходимлар иш берувчидан келгусида пенсияларини расмийлаштириш учун зарур бўладиган ҳужжат сўрашапти. Бу ҳолда сиз улар учун белгиланган шаклларда даромадлар тўғрисида маълумотномалар ва бизнинг Пенсия жамғармаси бўлими учун ходимларга тайёрланадиган тақдимнома бланкалари асосида тайёрлаш мумкин бўлган стаж тўғрисидаги маълумотномаларни тайёрлашингиз мумкин.

Ушбу ҳужжатларнинг амал қилиш муддати белгиланмайди, зеро сиз уларда ходимнинг корхонангизда ишлаганлиги далилини тасдиқлайсиз, вақт ўтиши билан ўзгариши мумкин бўлмаган муайян даврга мувофиқ келадиган лавозими ва олган иш ҳақи тўғрисидаги маълумотларни кўрсатасиз.

Бухгалтерга ёрдам

**СОЛИҚ СТАВКАЛАРИНИНГ СОЛИШТИРМА
ЖАДВАЛИ**

2012 йил учун солиқ ва мажбурий тўловларнинг ставкалари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 30 декабрдаги ПҚ-1675-сон қарори (кейинги ўринларда Қарор) билан белгиланган.

T/p	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар*	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка
I. Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи ставкалари (%да) (Қарорга 7-илова)			
1	Юридик шахслар (2-3-бандларда кўрсатилганлардан ташқари)		9
2	Тижорат банклари		15
3	Аукционлар ўтказишдан, гастроль-концерт фаолияти билан шугулланишга лицензияси бўлган юридик ва жисмоний шахсларни (шу жумладан норезидентларни) жалб этиш йўли билан оммавий томоша тадбирларини ташкил этишдан даромад олувчи юридик шахслар		35
4	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар, ишлар, хизматлар экспортининг (ишларни бажариш, хизматларни кўрсатиш жойидан қатъи назар) эркин алмаштириладиган валютадаги улуши қуйидаги миқдорларни ташкил этадиган экспортчи корхоналар учун (Президентнинг 1997 йил 10 октябрдаги ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган рўйхатда келтирилган хом ашё маҳсулотлари бундан мустасно):		
	сотишнинг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача		белгиланган ставка 30%га пасайтирилади
	сотишнинг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан юқори		белгиланган ставка 50%га пасайтирилади
5	1-бандда кўрсатилган хизматлар кўрсатиш соҳаси корхоналари учун, пластик карталар қўлланиб ҳақ тўланган ҳолда кўрсатилган хизматлар ҳажми бўйича		белгиланган ставка 10%га пасайтирилади
II. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи ставкалари (%да) (Қарорга 8-илова)			
1	Энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда	10	9
2	Энг кам иш ҳақининг беш бараваридан (+1 сўм) ўн бараваригача миқдорда	16	16
3	Энг кам иш ҳақининг ўн бараваридан (+1 сўм) ва ундан юқори миқдорда	22	22
4	Шахсий жамғариб бориладиган пенсия (ШЖБП) бадали	1	1
III. Микрофирмалар ва кичик корхоналар учун (савдо ва умумий овқатланиш корхоналаридан ташқари) ягона солиқ тўлови ставкалари (%да) (Қарорга 9-1-илова)			
1	Иқтисодиётнинг барча тармоқлари корхоналари, 2-9-бандларда кўрсатиб ўтилганлардан ташқари		6*
2	Саноат соҳасидаги корхоналар	6	5
3	Компьютер дастурий маҳсулотларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш товарлар (ишлар, хизматлар) реализацияси умумий ҳажмининг камида 80 фоизини ташкил этадиган корхоналар		5
4	Божхона расмийлаштируви бўйича хизматларни кўрсатадиган юридик шахслар (божхона брокерлари)		6
5	Ломбардлар	-	30
6	Гастроль-концерт фаолияти билан шугулланиш учун лицензияга эга бўлган юридик ва жисмоний шахсларни (шу жумладан норезидентларни) жалб этиш йўли билан оммавий томоша тадбирларини ташкил этишдан даромад оладиган корхоналар		30
7	Тайёрлов ташкилотлари, брокерлик идоралари (8-бандда кўрсатилганлардан ташқари), шунингдек воситачилик, топшириқ ва бошқа шартномалар бўйича воситачилик хизматлари кўрсатадиган корхоналар		33**

*Ушбу жадвалда кўрсатилмаган айрим солиқ ва мажбурий тўловларнинг ставкалари (худудлар кесимидаги ер солиғи ставкалари, фақат айрим корхоналарга тегишли ставкалар) «СБХ»нинг 2012 йил 5 январдаги 1-2 сонларида чоп этилган ПҚ-1675-сон қарорда келтирилган.

T/p	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка
8	Қимматли қоғозлар бозорида брокерлик фаолиятини амалга оширадиган корхоналар		13**
9	Озиқ-овқат ва ноозиқ-овқат маҳсулотларини реализация қилиш учун турғун савдо шохобчаларини ижарага беришга ихтисослашган корхоналар (ижарага беришдан олинган даромадлар 60%дан кўпни ташкил этади)		30
10	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар, ишлар, хизматлар экспортининг (ишларни бажариш, хизматларни кўрсатиш жойидан қатъи назар) эркин алмаштириладиган валютадаги улуши қуйидаги миқдорларни ташкил этадиган корхоналар учун (Президентнинг 1997 йил 10 октябрдаги ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган рўйхатда келтирилган хом ашё товарлари бундан мустасно):		
	сотишнинг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача		белгиланган ставка 30%га пасайтирилади
	сотишнинг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан кўп		белгиланган ставка 50%га пасайтирилади
11	Хизматлар кўрсатиш соҳаси корхоналари учун пластик карталар қўлланиб ҳақ тўланган ҳолда кўрсатилган хизматлар ҳажми бўйича		белгиланган ставка 10%га пасайтирилади

*Мол-мулкни молиявий ижара (лизинг)га берадиган корхоналар учун – молиявий ижара (лизинг) бўйича фоизли даромад суммаси.

**Ҳақ суммасига (яъни даромадга) нисбатан фоизларда.

IV. Савдо ва умумий овқатланиш корхоналари, шу жумладан микрофирмалар ва кичик корхоналар учун ягона солиқ тўловининг ставкалари (%да) (Қарорга 9-2-илова)

1	Умумий овқатланиш корхоналари	10
	улардан: умумий таълим мактаблари, мактаб-интернатлар, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий ўқув юртлирига хизмат кўрсатувчи ихтисослашган умумий овқатланиш корхоналари	8
2	Чакана савдо корхоналари (4-бандда кўрсатилганлардан ташқари), қуйидаги жойларда жойлашган:	
	аҳолиси сони 100 минг ва ундан кўп кишидан иборат шаҳарларда	4
	бошқа аҳоли пунктларида	2
	бориш қийин бўлган ва тоғли туманларда	1
3	Улгуржи савдо корхоналари (4-бандда кўрсатилганлардан ташқари)	5
4	Улгуржи ва чакана дорихона ташкилотлари, қуйидаги жойларда жойлашган:	
	аҳолиси сони 100 минг ва ундан кўп кишидан иборат шаҳарларда	3
	бошқа аҳоли пунктларида	2
	бориш қийин бўлган ва тоғли туманларда	1
5	1, 2 ва 4-бандларда кўрсатилган корхоналар учун (улгуржи дорихона ташкилотларидан ташқари), пластик карталар қўлланиб ҳақ тўланган ҳолда сотилган товарлар (кўрсатилган хизматлар) ҳажми бўйича	белгиланган ставка 10%га пасайтирилади

Агар чакана савдо корхоналари мустақил юридик шахс ҳисобланмайдиган ва турли аҳоли пунктларида жойлашган, улар бўйича ягона солиқ тўловининг турли ставкалари белгиланган бир нечта савдо шохобчаларига эга бўлса, улар ҳар бир савдо шохобчаси бўйича товар айланмасининг алоҳида-алоҳида ҳисобини юритишлари ҳамда мазкур аҳоли пунктлари учун белгиланган ставкалар бўйича ягона солиқ тўловини тўлашлари лозим.

V. Айрим тоифадаги корхоналар учун ягона солиқ тўлови ставкалари (%да) (Қарорга 9-3-илова)

1	Лотереялар ташкил этиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи корхоналар (мазкур фаолият тури доирасида)	33
---	--	----

VI. Юридик ва жисмоний шахслардан тадбиркорлик фаолияти айрим турлари бўйича олинадиган қатъий белгиланган солиқ ставкалари (ЭКИХ миқдорида) (%да)

(Қарорга 10-илова)

1	Автотранспорт воситаларини вақтинча сақлаш (юридик шахслар, 1 кв.метр эгаллаган майдони учун)	
1.1	Тошкент ш.	0,1
1.2	Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар	0,09
1.3	бошқа аҳоли пунктлари	0,06
2	Болалар ўйин автоматлари (юридик ва жисмоний шахслар, жиҳозланган ўринлар сони учун)	
2.1	Тошкент ш.	3,0
2.2	Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар	2,0
2.3	бошқа аҳоли пунктлари	1,0

T/p	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка		
VII. Юридик шахсни ташкил этмасдан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланадиган жисмоний шахслар (якка тартибдаги тадбиркорлар)дан олинадиган қатъий белгиланган солиқ ставкалари (ЭКИХ миқдорида) (Қарорга 11-илова)					
1	Чакана савдо: озик-овқат товарлари билан: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	9,0 6,0 3,0	9,0 6,0 3,0		
	деҳқон бозорларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан*: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	5,0 4,0 2,0	5,0 4,0 2,0		
	ноозик-овқат товарлари билан: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	10,0 6,5 3,0	10,0 6,5 3,0		
	озик-овқат ва ноозик-овқат товарлари билан (турғун шохобчалардаги аралаш савдо): Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	10,0 6,5 3,0	10 6,5 3,0		
	2	Маиший хизматлар, 3-бандда кўрсатилганлардан ташқари: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	5,5 2,0 1,0	3,5 1,5 0,5	
		3	Сартарошлик хизматлари, маникюр, педикюр, косметолог хизматлари ва бошқа шунга ўхшаш хизматлар: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	6,5 3,0 2,0	4,0 2,0 1,0
			4	Ўз маҳсулотини ишлаб чиқариш ва сотиш, шу жумладан миллий ширинликлар ва нон-булка маҳсулотларини тайёрлаш ва сотиш, шунингдек уй шароитларида ёки жойлардаги давлат ҳокимияти органларининг қарори билан махсус ажратилган жойларда ўтириш жойлари ташкил қилмасдан доналаб сотиладиган овқатларнинг айрим турларини тайёрлаш ва сотиш: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	3,5 2,5 1,5
5	Бошқа фаолият турлари: Тошкент ш. Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар бошқа аҳоли пунктлари	5,0 3,0 2,0		2,0 1,5 1,0	
	6	Автомобиль транспортида юк ташишга оид хизматлар: 3 тоннагача юк кўтариш қувватига эга юк автомобиллари учун 8 тоннагача юк кўтариш қувватига эга юк автомобиллари учун 8 тоннадан ортиқ юк кўтариш қувватига эга юк автомобиллари учун		5,5 9,0 13,0	2,0 3,0 4,0

Изоҳ: Жисмоний шахслар томонидан якка тартибдаги тадбиркор сифатида давлат рўйхатидан ўтмасдан фаолият турлари амалга оширилганлиги ҳолатлари аниқланган тақдирда, давлат солиқ хизмати органлари белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда йиллик ҳажмда тегишли фаолият тури бўйича бир йўла қатъий белгиланган солиқни ундирадилар.

VIII. Ўзбекистон республикасида ишлаб чиқариладиган, акциз солиғи солинадиган товарларга нисбатан акциз солиғи ставкалари (сўмда) (Қарорга 12-1-илова)			
1	Этил спирти (1 дал учун)	2 292	2 636
2	Вино (1 дал тайёр маҳсулот учун)	4 744	4 981
3	Коньяк, ароқ ва бошқа алкоғолли маҳсулотлар (1 дал тайёр маҳсулот учун)	18 956	21 800 *
4	Пиво (1 дал тайёр маҳсулот учун)	2 156	2 587
5	Ўсимлик (пахта) ёғи (1 тонна учун): озик-овқат ёғи (саломас ишлаб чиқариш учун ишлатиладиган ёғ ва «Ўзбекистон» ёғидан ташқари)	657 900	723 690
	техник мой (кислота миқдори 0,3 мг КОН/г дан юқори, озиқ-овқат маҳсулотлари таркибига қўшишга яроқсиз бўлган)	361 900	398 090
6	Сигареталар (1 минг дона учун): филтрли филтрсиз, папирслар	8 949 4 319	10 739 5 183
	Нефть маҳсулотлари:	Сўм/тоннада	
7	Аи-80 бензини	40%, бироқ камида 292250 сўм/тонна	40%, бироқ камида 321430 сўм/тонна
	Аи-91, Аи-92, Аи-93 бензини	40%, бироқ камида 321300 сўм/тонна	40%, бироқ камида 353430 сўм/тонна
	Аи-95 бензини	40%, бироқ камида 371750 сўм/тонна	40%, бироқ камида 408890 сўм/тонна
	дизель ёқилғиси	34%, бироқ камида 248550 сўм/тонна	34%, бироқ камида 273400 сўм/тонна
	ЭКО дизель ёқилғиси	34%, бироқ камида 258500 сўм/тонна	34%, бироқ камида 284250 сўм/тонна

*Ҳажмий улушда этил спирти 40 фоиздан кўп бўлган коньяк, ароқ ва бошқа алкоғолли маҳсулотларга акциз солиғи ставкаси 1 дал тайёр маҳсулот учун 35 921 сўм миқдорида белгиланади.

T/p	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка
IX. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ставкалари (Қарорга 13-илова)			
	Иқтисодиётнинг барча тармоқлари корхоналари (2-4-бандларда кўрсатилганларидан ташқари) 1 куб метр учун ставка (сўмда):		
1	Ер усти сув ресурслари манбалари	29,8	35,8
	Ер ости сув ресурслари манбалари	37,9	45,5
2	Электр станциялари		
	Ер усти сув ресурслари манбалари	8,6	10,3
	Ер ости сув ресурслари манбалари	12,8	15,4
3	Коммунал ва хизмат кўрсатиш корхоналари		
	Ер усти сув ресурслари манбалари	16,4	19,7
	Ер ости сув ресурслари манбалари	21,2	25,4
4	Ягона ер солиғини тўлашга ўтмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари, деҳқон хўжаликлари (юримдик ва жисмоний шахслар) ҳамда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш жараёнида сув ресурсларидан фойдаланадиган жисмоний шахслар		
	Ер усти сув ресурслари манбалари	1,6	1,9
	Ер ости сув ресурслари манбалари	1,8	2,2
X. Имзоланадиган бонус ставкалари (энг кам иш ҳақи миқдорида) (Қарорга 15-1-илова)			
1	Углеводородлар конларини қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи		10 000
2	Олтин қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи		10 000
3	Қимматбаҳо (олтиндан ташқари), ноёб ва асл металл конларини қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи		1 000
4	Рудали фойдали қазилмалар конларини, 2 ва 3-бандларда кўрсатилганлардан ташқари, қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи		500
5	Норуда фойдали қазилмалар конларини қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи		100
XI. Тижорат топилмаси бонуси ставкалари (%да) (Қарорга 15-2-илова)			
1	Углеводородлар, қимматбаҳо ва ноёб металл, рудали ва норуда фойдали қазилмаларни қазиб олиш ҳуқуқи		0,1
XII. Айрим турдаги маҳсулотлар бўйича қўшимча фойда солиғи ставкалари (%да) (Қарорга 16-илова)			
1	Катодли мис* (сўмдаги эквивалентда «кесиш нархи»гача 1 тонна учун 4 200 АҚШ долларида юқори)		50
2	Табиий газ* (сўмдаги эквивалентда «кесиш нархи»гача 1 000 куб м учун 160 АҚШ долларида юқори)		
3	Полиэтилен гранулалар* (1 тонна учун 1 200 000 сўмдан юқори)		
4	Цемент** (1 тонна учун 95 000 сўмдан юқори)		
5	Клинкер (1 тонна учун 80 000 сўмдан юқори)		

*Қўшимча фойда солиғини тўловчилар солиқ тўлагандан сўнг қўшимча фойданинг улар ихтиёрида қоладиган қисмини тўлиқ ҳажмда махсус очиладиган инвестиция ҳисобварақларига ўтказадилар. Кўрсатилган инвестиция ҳисобварақларидан маблағлар фақат Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда белгиланган тартибда сотиш учун маъқулланган инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш, инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга жалб этилган кредитларга хизмат кўрсатиш, шунингдек асосий ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник қайта жиҳозлашга сарфланади.

**Муқобил ёқилги – кўмир асосида ишлаб чиқарилган оқ цемент ва цементдан ташқари.

XIII. Юримдик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкалари (%да) (Қарорга 17-илова)			
1	Юримдик шахслар		3,5
2	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар (ишлар, хизматлар) экспортининг эркин алмаштириладиган валютадаги улуши куйидаги миқдорларни ташкил этадиган экспортчи корхоналар учун, бундан рўйхати Президентнинг 1997 йил 10 октябрдаги ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган хом ашё товарлари мустасно.*		
3	сотининг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача		белгиланган ставка 30%га пасайтирилади
	сотининг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан юқори		белгиланган ставка 50%га пасайтирилади

*Белгиланган (меъерий) муддатларда ишга туширилмаган ускуналар ва тугалланмаган қурилиш қийматига пасайтирилган ставкалар қўлланилмайди.

Изоҳ: Меъерий муддатларда ўрнатилмаган ускуналар учун мол-мулк солиғи икки баравар ставкада тўланади.

Т/р	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка
3	Ер усти сув ресурслари манбалари	8,6	10,3
	Ер ости сув ресурслари манбалари	12,8	15,4
	Коммунал ва хизмат кўрсатиш корхоналари		
	Ер усти сув ресурслари манбалари	16,4	19,7
	Ер ости сув ресурслари манбалари	21,2	25,4
4	Ягона ер солиғини тўлашга ўтмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари, деҳқон хўжаликлари (юридик ва жисмоний шахслар) ҳамда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш жараёнида сув ресурсларидан фойдаланадиган жисмоний шахслар		
	Ер усти сув ресурслари манбалари	1,6	1,9
	Ер ости сув ресурслари манбалари	1,8	2,2

X. Имзоланадиган бонус ставкалари (ЭКИХ миқдориди) (Қарорга 15-1-илова)

1	Углероддорлар конларини қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи	10 000
2	Олтин қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи	10 000
3	Қимматбаҳо (олтиндан ташқари), ноёб ва асл металл конларини қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи	1 000
4	Рудали фойдали қазилмалар конларини, 2 ва 3-бандларда кўрсатилганлардан ташқари, қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи	500
5	Норуда фойдали қазилмалар конларини қидириш ва разведка қилиш ҳуқуқи	100

XI. Тижорат топилмаси бонуси ставкалари (%да) (Қарорга 15-2-илова)

1	Углероддорлар, қимматбаҳо ва ноёб металл, рудали ва норуда фойдали қазилмаларни қазиб олиш ҳуқуқи	0,1
---	---	-----

XII. Айрим турдаги маҳсулотлар бўйича қўшимча фойда солиғи ставкалари (%да) (Қарорга 16-илова)

1	Катодли мис* (сўмдаги эквивалентда «кесиш нархи»гача 1 тонна учун 4 200 АҚШ долларидан юқори)	50
2	Табий газ* (сўмдаги эквивалентда «кесиш нархи»гача 1 000 куб м учун 160 АҚШ долларидан юқори)	
3	Полиэтилен гранулалар* (1 тонна учун 1 200 000 сўмдан юқори)	
4	Цемент** (1 тонна учун 95 000 сўмдан юқори)	
5	Клинкер (1 тонна учун 80 000 сўмдан юқори)	

*Қўшимча фойда солиғини тўловчилар солиқ тўлангандан сўнг қўшимча фойданинг улар ихтиёрида қоладиган қисмини тўлиқ ҳажмда махсус очиладиган инвестиция ҳисобварақларига ўтказадилар. Кўрсатилган инвестиция ҳисобварақларидан маблағлар фақат Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда белгиланган тартибда сотиш учун маъқулланган инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш, инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга жалб этилган кредитларга хизмат кўрсатиш, шунингдек асосий ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник қайта жиҳозлашга сарфланади.

**Муқобил ёқилги – кўмир асосида ишлаб чиқарилган оқ цемент ва цементдан ташқари.

XIII. Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкалари (%да) (Қарорга 17-илова)

1	Юридик шахслар	3,5
2	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар (ишлар, хизматлар) экспортнинг эркин алмаштириладиган валютадаги улуши қуйидаги миқдорларни ташкил этадиган экспортчи корхоналар учун, бундан рўйхати Президентнинг 1997 йил 10 октябрдаги ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган хом ашё товарлари мустасно:*	
	сотишнинг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача	белгиланган ставка 30%га пасайтирилади
3	сотишнинг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан юқори	белгиланган ставка 50%га пасайтирилади

*Белгиланган (меъерий) муддатларда ишга туширилмаган ускуналар ва тугалланмаган қурилиш қийматида пасайтирилган ставкалар қўлланилмайди.

Изоҳ: Меъерий муддатларда ўрнатилмаган ускуналар учун мол-мулк солиғи икки барабар ставкада тўланади.

XIV. Жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкалари (%да) (Қарорга 18-илова)

1	Турар жойлар, квартиралар (шаҳарларда жойлашган, умумий майдони 200 кв. м дан ошиқ бўлганлари бундан мустасно), дала ҳовли қурилмалари, гаражлар ва бошқа иморатлар, хоналар ва иншоотлар	0,75	0,90
2	Шаҳарларда жойлашган, умумий майдони қуйидагича бўлган турар жойлар ва квартиралар		
	200 кв.м дан ошиқ ва 500 кв.м гача бўлган	0,9	1,1
	500 кв.м дан ошиқ бўлган	1,13%	1,35%

Жисмоний шахслар мол-мулкни баҳолаш бўйича органлар белгиланган инвентаризация қиймати бўлмаса, солиқ ундириш учун Тошкент шаҳри ва вилоят марказларида 18 480,0 минг сўм, бошқа шаҳарлар ва қишлоқ жойларда – 8 030,0 минг сўм миқдориди мол-мулкнинг шартли қиймати қабул қилинади.

XV. Тошкент шаҳрида ер участкаларидан фойдаланганлик учун ер солиғи ставкалари (Қарорга 19-илованинг 5-жадвали)

(юридик шахслардан 1 га учун, фуқаролардан яқка тартибда уй-жой қуриш бўйича берилган ер учун, 1 кв.м/сўмда)

1-зона	юридик шахслардан	7 852 606	9 423 127
	фуқаролардан	77,4	92,9
2-зона	юридик шахслардан	8 087 797	11 322 916
	фуқаролардан	97,4	117,9
3-зона	юридик шахслардан	13 507 465	18 239 488
	фуқаролардан	137,8	142,9
4-зона	юридик шахслардан	20 261 167	25 156 060
	фуқаролардан	148,9	167,9
5-зона	юридик шахслардан	24 077 018	32 072 631
	фуқаролардан	169,4	192,9
6-зона	юридик шахслардан	33 682 578	38 989 203
	фуқаролардан	209,2	217,9
7-зона	юридик шахслардан	40 419 088	45 905 775
	фуқаролардан	219,8	242,9
8-зона	юридик шахслардан	47 290 403	52 822 347
	фуқаролардан	230,2	267,9

<i>T/p</i>	<i>Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар</i>	<i>2011 йилдаги ставка</i>	<i>2012 йилдаги ставка</i>
9-зона	юримдик шахслардан	53 912 168	59 738 919
	фуқаролардан	255,8	292,9
10-зона	юримдик шахслардан	60 381 856	66 655 490
	фуқаролардан	270,8	317,9
11-зона	юримдик шахслардан	67 023 755	73 572 062
	юримдик шахслардан	290,5	342,9
12-зона	фуқаролардан	73 725 841	80 488 634
	юримдик шахслардан	306,5	367,9
13-зона	юримдик шахслардан	80 361 875	87 405 206
	фуқаролардан	321,6	392,9
14-зона	юримдик шахслардан	85 747 070	94 321 777
	фуқаролардан	336,5	417,9
XVI. Ягона ер солиғи ставкаси (%да) <i>(Қарорга 20-илова)</i>			
1	Қишлоқ хўжалиғи товар ишлаб чиқарувчилари	6	

*Бунда жамоат иморатлари ва ҳовлилари билан банд бўлган ерлар 2,0 коэффициентини қўллаган ҳолда баҳоланади.

XVII. Маҳаллий солиқлар ва йиғимларнинг чегараланган ставкалари (%да) <i>(Қарорга 21-илова)</i>			
1	Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи	8	
2	Қуйидагиларнинг истеъмоли учун жисмоний шахслардан ундириладиган солиқ:*		
	транспорт воситалари учун бензин, дизель ёқилғиси	1 литр учун 175 сўм	1 литр учун 200 сўм
	транспорт воситалари учун суюлтирилган газ	1 литр учун 140 сўм	1 литр учун 165 сўм
3	Айрим турдаги товарлар билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун йиғим.**		
	алкоголли маҳсулотлар	1 ойлик савдо учун энг кам иш ҳақининг 5 баравари	
	қимматбаҳо металлар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган буюмлар	1 ойлик савдо учун энг кам иш ҳақининг 3,5 баравари	
4	Автотранспорт воситаларини вақтинча сақлаш бўйича пулли хизматларни кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим***	ҳар бир ой учун энг кам иш ҳақининг 8 баравари	

*Кўрсатиб ўтилган ставкалар миқдорлари Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида ягона ҳисобланади. Солиқ ставкасининг аниқ миқдори Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг таклифига кўра Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

Юридик шахсларга чакана нархларда чакана савдо тармоғи (автомобилларга ёнилғи қуйиш шохобчалари) орқали бензин, дизель ёқилғиси ва газ сотишида жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёқилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ бюджетга қонунчиликда белгиланган тартибда тўланади ва сотиш нархида ҳисобга олинади.

**Йиғим маблағларни келгусида бюджет ҳамда шаҳар ва туман ҳокимликларининг бюджетдан ташиқари (махсус) ҳисобварақлари ўртасида тақсимлаш билан ягона ҳисобвараққа, Тошкент шаҳрида эса – Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиғи томонидан белгиланган тартибда Савдо, хизматлар соҳаси ва халқ истеъмоли товарлари ишлаб чиқариш департаментининг ҳисоб рақамига келиб тушади.

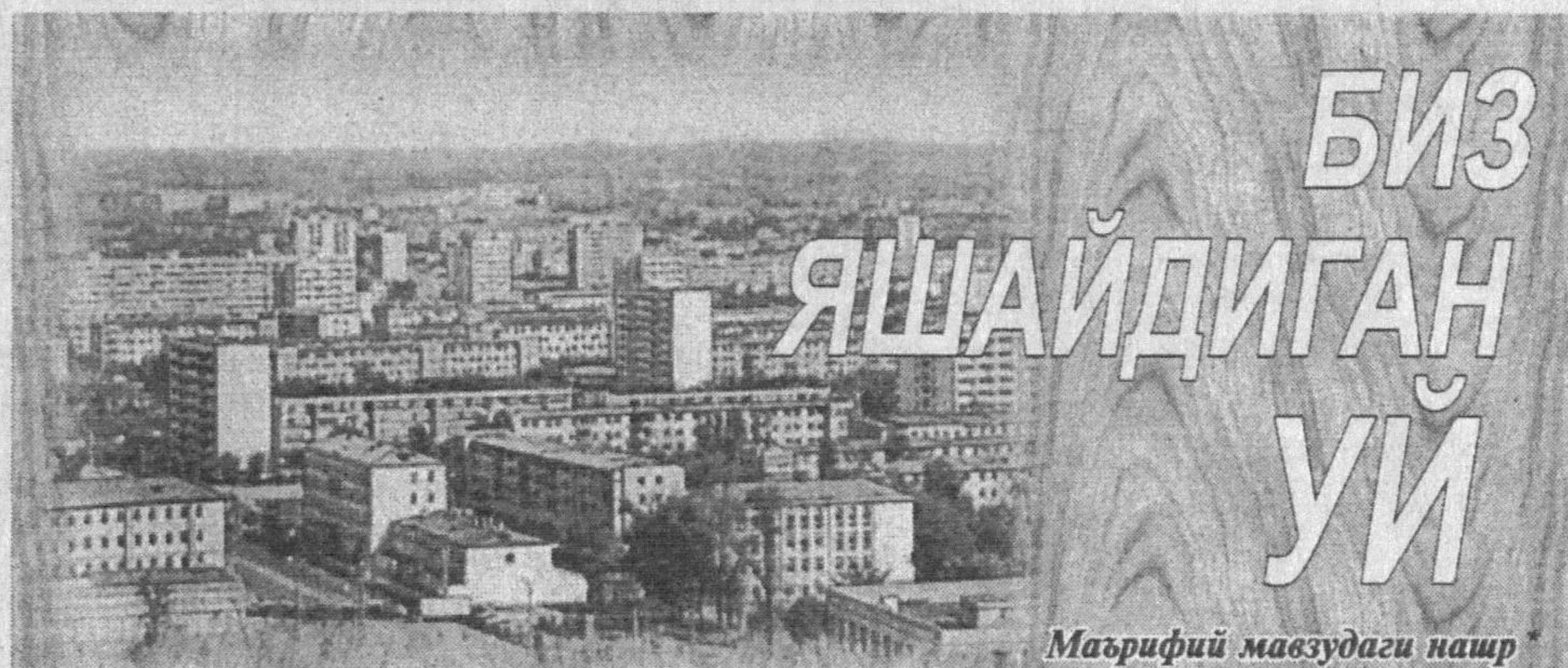
***Тошкент шаҳрида йиғим миқдори энг кам иш ҳақининг 5 баравари, вилоят марказларида – энг кам иш ҳақининг 3 баравари, бошиқа аҳоли пунктларида – энг кам иш ҳақининг 2 баравари миқдоридан кам бўлмаслиғи керак.

T/p	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка
XVIII. Ягона ижтимоий тўлов ставкаси (%да) (Қарорга 24-илова)			
1	Меҳнатга ҳақ тўлаш фондига нисбатан Жумладан, унинг тақсимланиши куйидагича:	25	
1.1.	бюджетдан ташқари Пенсия жамғармаси	24,8	
1.2.	Бандликка кўмаклашиш давлат жамғармаси	0,1	
1.3.	Ўзбекистон Касаба уюшмалари федерацияси Кенгаши	0,1	
XIX. Бюджетдан ташқари фондларга мажбурий ажратмалар ставкалари (%да)			
1	Фуқароларнинг мажбурий суғурта бадаллари	4,5	5,5
2	Бюджетдан ташқари Таълим ва соғлиқни сақлаш муассасаларини реконструкция қилиш, мукамал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармасига мажбурий ажратмалар	0,5	
3	Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар	1 1,4 2,5	1,4
4	Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар	1,6	
XX. 2012 йилда сақланиб қолинган ставкалар (%да)			
1	Кўшилган қиймат солиғи	20	
2	Ўзбекистон Республикаси резидентларига дивидендлар ва фоизлар тарзида тўланадиган даромад солиғи	10	
	Бунда дивидендлар тарзидаги даромадлардан:		
2.1.	жисмоний шахсларнинг микрофирма ва кичик корхоналарни таъсис этишдан олинган дивиденд тарзидаги даромадлари	01.01.2014 йилгача солиққа тортишдан озод этилган	
2.2.	юримдик шахсларнинг капиталлаштиришга, инвестицияларга, аввал олинган кредитлар учун ҳисоб-китоб қилишга йўналтирилган маблағлари	01.01.2014 йилгача солиққа тортишдан озод этилган	
XXI. 2012 йил 1 январдан бошлаб қуйидагилар ўрнатилди			
1	2012 йилнинг 1 январидан бошлаб меҳнатга ҳақ тўлаш Ягона тариф сеткасининг бошланғич разряди этиб биринчи разряд белгиланиб, нулинчи разряд бекор қилинди		
1.1	Республиканинг барча ташкилотларида меҳнат ҳақи миқдори меҳнатга ҳақ тўлашнинг Ягона тариф сеткаси бўйича биринчи разряддан кам бўлмаган ҳолда белгиланди		
2	Юк ташиш билан шуғулланувчи ягона солиқ тўловини тўловчилар учун ягона солиқ тўловининг энг кам миқдори, худди шундай фаолиятни амалга ошираётган яқка тартибдаги тадбиркорлар учун белгиланган солиқ ставкаларидан келиб чиқиб, ҳар бир транспорт воситасини ҳисобга олган ҳолда белгиланади		
3	Ихтисослашган савдо тармоғидан Россия Федерацияси ва Украинада ишлаб чиқарилган янги автомобиль харид қилувчи фуқаролар автотранспорт воситаларини сотиб олганлиги ва (ёки) вақтинчалик Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кирганлиги учун Республика йўл жамғармасига тўланадиган йиғимлардан озод этилади		
4	Республиканинг ички истеъмолчилари учун пахта толасини сотиш 20 фоизлик ставка бўйича қўшилган қиймат солиғига тортилади		
5	2012 йилнинг 1 январидан бошлаб кўчмас мулкни, шу жумладан уй-жойларни ижарага топширишдан олинган даромадларни солиққа тортиш шартномада белгиланган ижара ҳақи миқдоридан келиб чиққан ҳолда, бироқ қуйидагилардан:		
	юримдик шахсларга – давлатнинг кўчмас мулкдан фойдаланганлик учун ижара ҳақининг энг кам ставкаларидан		
	уй-жойларини ижарага топширувчи жисмоний шахслар учун сўмда белгиланган ижара ҳақи ставкаларидан келиб чиқиб ҳисобланган миқдорлардан кам бўлмаган ҳолда белгиланди (масалан, Тошкент шаҳрида бир ой учун ижара тўлови ставкаларининг энг кам миқдорлари, умумий майдоннинг 1 кв.м учун 3 000 сўм)		

T/p	Солиқ ва мажбурий тўловларнинг турлари, тўловчилар	2011 йилдаги ставка	2012 йилдаги ставка
XXII. 2012 йил 1 январдан бошлаб амалга киритилди			
1	Чакана савдо тармоғида сотиладиган олтиндан ишланган заргарлик маҳсулотларига 1 грамм заргарлик буюми учун 10 АҚШ доллари эквивалентида акциз солиғи жорий этилиб, бунда чакана савдо тармоғи корхоналарига, тасдиқлайдиган ҳужжатлар мавжуд бўлганида, сотиб олинган заргарлик буюмларига тўланган акциз солиғини ҳисобдан чиқариш ҳуқуқи берилди		
2	Мобил алоқа хизматларини кўрсатувчи юридик шахслар (уяли алоқа компаниялари) томонидан абонент рақамидан фойдаланганлик учун ойига 400 сўм миқдоридан тўлов жорий этилиб, маблағлар 25-иловага мувофиқ тақсимланади (тўловнинг 90%и – Давлат бюджетига, 10%и – Ўзбекистон алоқа ва ахборотлаштириш агентлигига тақсимланади)		
XXIII. Товарларнинг айрим турларини ишлаб чиқаришни кенгайтиришни янада рағбатлантириш ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг ва Вазирлар Маҳкамасининг айрим қарорлари билан аввал берилган имтиёзларнинг амал қилиш муддати 2014 йилнинг 1 январигача узайтирилди (Қарорга 27-илова)			
1	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 17 апрелдаги «Ўзбекистон Республикасида 2006-2010 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» ПҚ-325-сон қарори 7-бандининг микрофирмалар ва кичик корхоналарга тааллуқли қисми		
2	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 3 августдаги «Пластик карточкалар асосида нақд пулсиз ҳисоб-китоб тизимини янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-433-сон қарори 1-бандининг иккинчи хатбоши		
3	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 21 апрелдаги «Шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларида чорва моллар кўпайтиришни рағбатлантиришни кучайтириш ҳамда чорвачилик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кенгайтириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-842-сон қарорининг 8-банди		
4	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 26 январдаги «Озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва ички бозорни тўлдириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-1047-сон қарорининг 8-банди		
5	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 28 январдаги «Маҳаллий ноозиқ-овқат истеъмол товарлари ишлаб чиқариш кенгайтирилишини рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-1050-сон қарорининг 3-банди		
6	Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 24 сентябрдаги «Пластик карточкалар асосида ҳисоб-китоб қилиш тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида» 445-сон қарорининг 7-банди		
XXIV. 2012 йилнинг 1 январидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг айрим қарорлари ўз кучини йўқотган деб ҳисобланди (Қарорга 32-илова)			
1	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 11 январдаги «Мева-сабзавотчилик ва узумчилик соҳасини ислоҳ қилиш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-255-сон қарорининг 11-банди		
2	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 29 декабрдаги "Ўзбекистон Республикасининг 2009 йилги асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида" ПҚ-1024-сон қарорининг 8-банди		
3	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 22 декабрдаги «Ўзбекистон Республикасининг 2010 йилги асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида» ПҚ-1245-сон қарорига 31-илованинг 8-банди		
4	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 3 сентябрдаги «2010 йил ҳосили пахта хомашёсини ўз вақтида ва сифатли йиғиб-териб олишни таъминлашга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-1398-сон қарорининг 4-банди		
5	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 28 мартдаги «Тўқимачилик саноати корхоналарини жадал ривожлантиришни рағбатлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ПҚ-1512-сон қарорининг 2-банди		
6	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 22 сентябрдаги «2012 йил учун академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари ва умумтаълим мактабларини қуриш, реконструкция қилиш ва мукамал таъмирлаш дастурининг асосий параметрларини тасдиқлаш тўғрисида» ПҚ-1620-сон қарори 1-бандининг иккинчи хатбоши ва қарорга 1-илова		
7	Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 13 майдаги «Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» 235-сон қарорига 4-илованинг 4-банди		

Экспертимиз Фуломжон ТўЛАГАНОВ тайёрлади.

Маърифий мавзудаги нашр*

МУНДАРИЖА:

- ✓ Даромад келтирувчи уйингиз
- ✓ Судга қандай ҳужжатлар билан борилади?
- ✓ Ўз ваколатларингизни берманг
- ✓ Тунги қаҳқаҳа учун ижара-чи кўчирилди
- ✓ Чувашистонда чекишни ташлашадими?

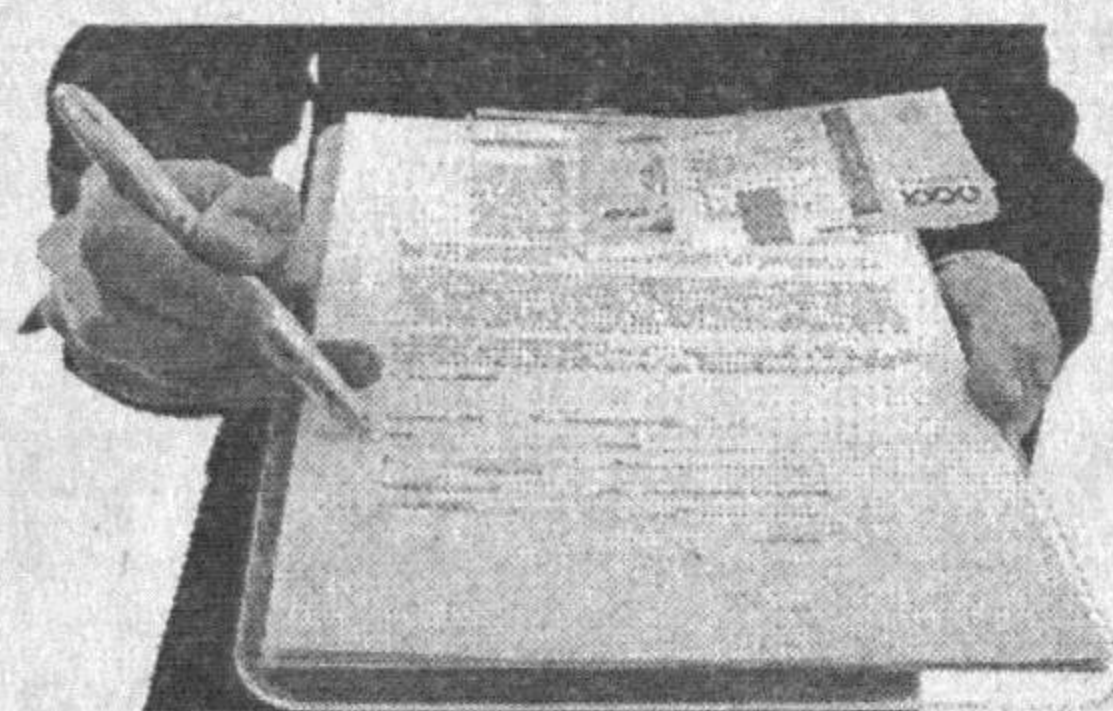

Сизнинг адвокатингиз

ДАРОМАД КЕЛТИРУВЧИ УЙИНГИЗ

ҲАР БИР КВАРТИРА МУЛҚДОРИ НИМАЛАРНИ БИЛИШИ КЕРАК

Бугунги кунда кўп юртдошларимиз ўзларига тегишли турар жойни ижарага бериб, мулкый даромад олмоқдалар. 2012 йил арафасида республиканинг ушбу муносабатларни тартибга соладиган қонун ҳужжатларига бир қатор ўзгартиш ва қўшимчалар киритилдики, ижарага берувчи уларни билиши ва ҳисобга олиши лозим. Агар, албатта, улар ўзларининг квартиралари даромад манбаи эмас, балки нохушликлар манбаи бўлишини хоҳламасалар.

● **Квартира ижарага берилаётганида ижара шартномасини тузиш ва уни нотариусда тасдиқлатиш шарт.** 2011 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-313-сон Қонун билан Фуқаролик кодексининг 574-моддасига ўзгартиришлар киритилди, уларга кўра фуқаролар ўртасида тузилган бино ёки иншоотни ёхуд унинг бир қисмини ижарага бериш шартномаси нотариал тасдиқланган бўлиши керак (илгари бундай талаб назарда тутилмаган). Шунингдек энди **фуқаролар ўртасида турар жойни ижарага бериш шартномалари албатта нотариал тасдиқланиши керак.**

Уй-жой кодексига ҳам тегишли ўзгартиришлар киритилди. Чунончи, турар жой ижара шартномаси асосида фуқаролар ва юридик шахсларга эгалик қилиш ва фойдаланишга берилиши мумкин (илгари фақат юридик шахсларга берилган). Жисмоний шахслар томонидан шартнома тузилишига қўйиладиган талаб уни нотариал тасдиқлаш ҳисобланади.

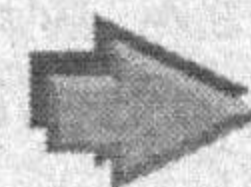
● **Ижара шартномасини тузмаганлик учун 314 600 сўмдан 629 200 сўмгача жарима тарзидаги жавобгарлик назарда тутилган.** Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга янги 159-1-модда киритилган, унда фуқаролар ўртасида бинони, иншоотни ёки уларнинг бир қисмини, турар жойни ижарага бериш шартномасини тузмаганлик учун жавобгарлик назарда тутилади. Чунончи, бундай шартноманинг мавжуд эмаслиги ёхуд унинг мажбурий нотариал тасдиқланишига риоя қилмаслик ЭКИХнинг¹ 5 бараваридан 10 бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Бироқ ушбу моддада ҳуқуқбузарлик субъекти белгиланмаган. Чамаси (мантиққа кўра ҳам) турар жой мулкдори жавобгарликка тортилади.

● **Квартиранинг олди-сотди шартномасини ўз вақтида рўйхатдан ўтказмаганлик учун 62 920 сўмдан 314 600 сўмгача жарима назарда тутилган.** Фуқароларнинг турар жойга доир мулк ҳуқуқини кўчмас мулкка доир ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органларда ўз вақтида расмийлаштирмасликлари ЭКИХнинг 1 бараваридан 5 бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади. Эслатиб ўтамиз, олди-сотди шартномаси у нотариал тасдиқланганидан кейин 10 кун мобайнида албатта ер тузиш, рўйхатдан ўтказиш ва кўчмас мулк кадастри хизмати органларида рўйхатдан ўтказилиши керак.

● **Квартирани ижарага беришдан олинган даромадларни ДСИда декларациялаш ва улардан солиқ тўлаш керак.** Президентнинг 2011 йил 30 декабрдаги ПҚ-1675-сон қарорида белгиланишича, 2012 йил 1 январдан бошлаб кўчмас мулкни, шу жумладан турар жойни ижарага беришдан олинган даромадларга шартнома билан белгиланган ижара ҳақи суммасидан келиб чиқиб солиқ солинади, бироқ у турар жойни ижарага берадиган жисмоний шахслар учун белгиланган ставкалардан келиб чиқиб ҳисобланган тўловдан кам бўлмаслиги лозим (26-илова):

*Тахририят ихтилофи вазиятларни таҳлил қилишда иштирок этмайди ва уларни ҳал қилишда кўмаклашишга ваколатли эмас.
¹Бугунги кунда ЭКИХ 62 920 сўмни ташкил қилади.

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

 Тўловчилар	Бир ой учун ижара тўлови ставкаларининг энг кам миқдорлари, умумий майдонининг 1 кв.м учун (сўмда)		
	Тошкент ш.	Нукус ш. ва вилоят бўйсунувидаги шаҳарлар	бошқа аҳоли пунктлари
Мол-мулкни ижарага берувчи жисмоний шахслар	3 000	2 000	1 000

Солиқ кодекси (СК) 181-моддасига киритилган ўзгартиришларга кўра, мол-мулкни ижарага беришдан олинган даромадларга жисмоний шахслардан олинган даромад солиғининг белгиланган энг кам ставкаси бўйича солиқ солинади. Эслатиб ўтамиз, ЖШДСнинг энг кам ставкаси 9%ни ташкил қилади (ПК-1675-сон қарорга 8-илова).

МИСОЛ. Тошкентдаги квартира мулкдори бўлажак квартирантлар билан турар жойни ижарага бериш шартномасини тузиб, унда ойига тўлов суммасини 100 000 сўм деб белгилади. Квартиранинг умумий майдони 42 кв.мет-

рни ташкил этади. Қонун ҳужжатларига мувофиқ ижара ҳақининг энг кам миқдори 126 000 сўмга (3 000 х 42 кв.метр) тенг. Тегишинча, солиқ 9%лик ставка бўйича шартномада кўрсатилган суммадан эмас, балки квартира эгаси ҳар ойда тўлаши керак бўлган, 11 340 сўмга (9% х 126 000) тенг ЖШДСдан тўланиши керак.

● Солиқлар энди муайян ҳолларда квартирани сотишдан даромад олинганда ҳам тўланиши зарур. СКнинг 181-моддасига киритилган ўзгартиришларга кўра, жисмоний шахсларга хусусий мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган кўчмас мулкни реализация қилишдан олинган даромадларга жисмоний шахслардан олинган солиқнинг белгиланган энг кам ставкаси бўйича солиқ солинади, агар бундай битимлар 12 ой мобайнида 2 мартадан кўп содир этилган бўлса.

Квартира сотиш ва квартирани ижарага бериш далилини яшириб бўлмайди, чунки энди нотариал идоралар кўчмас мулкнинг олди-сотдиси ва ижарага бериш шартномаларини тасдиқлаганликлари ва ижара ҳақининг миқдори тўғрисида ўзлари жойлашган жойдаги давлат солиқ хизмати органларига кўрсатилган нотариал ҳаракатлар содир этилган кундан бошлаб 10 кундан кечиктирмай хабар қилишлари шарт. ○

Мария ИВАНОВА,
адвокат.

Ҳуқуқий саводхонлик мактаби

СУДГА ҚАНДАЙ ҲУЖЖАТЛАР БИЛАН БОРИЛАДИ?

? «Биз яшайдиган уй» мавзувий сонидан уй-жой муаммоларига катта эътибор берилляпти. Ширкатимиз ходимлари номидан ўзимиз учун кўп фойдали маълумотларни бераётганингиз учун миннатдорчилик билдирмоқчиман.

Бизнинг ХУМШ уйларни нормал техник ҳолатда тутишга катта қийинчиликлар билан эришляпти. Ширкатнинг кўп аъзолари умумий мол-мулкни сақлаб туришга мажбурий бадалларни ўз вақтида киритмаслиги туфайли муаммолар юз берляпти. Натижада уларнинг қарзлари кўпайиб кетляпти. Биз уни тўламаганлар билан вазиятни тушунтириш мақсадида суҳбатлар ўтказдик, огоҳлантириш ва кўрсатмалар юбориб, уларда қарзни сўндириш муддатларини белгиладик, уни тўламаган тақдирда суд тартибида ундиришимизни қайд этдик.

Олдиндан таъсир кўрсатишнинг барча чоралари қўлланганидан кейин судга қарзни ундириш тўғрисида даъво аризаларини тақдим этдик, бироқ у аризаларни қабул қилмай, буни ҳужжатларнинг тўлиқ пакетини тақдим этмаганлигимиз билан далиллади. ХУМШ аъзоларининг умумий мол-мулкни сақлаб туришга мажбурий бадаллар бўйича қарзларини ундириш тўғрисида даъво аризасини бериш учун қандай ҳужжатлар керак бўлади?

Э.Унаров, ХУМШ раиси.
Ангрен шаҳри.

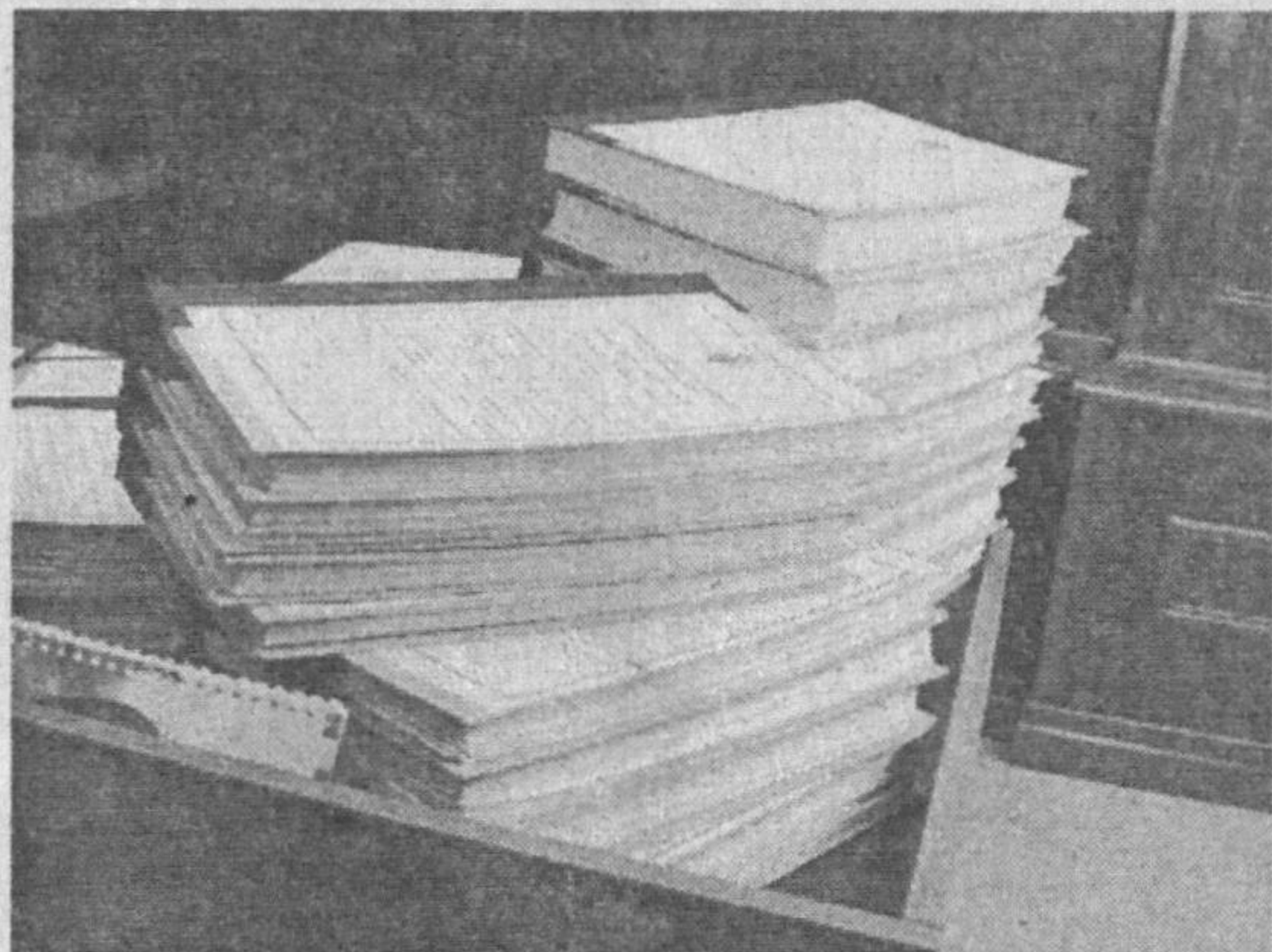
– Судья даъво аризасини қабул қилишни рад этадиган асосларнинг рўйхати Фуқаролик процессуал кодекси (бундан кейин – ФПК)нинг 152-моддасида келтирил-

ган. Суд қуйидаги ҳолларда аризани қабул қилишни рад этади, агар:

- 1) ариза судда кўришга тегишли бўлмаса;
- 2) суднинг айнан тарафлар ўрта-

сида, айнан бир нарса тўғрисида ва айнан бир асослар бўйича чиққан низо юзасидан қабул қилиниб, қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори ёхуд даъвогарнинг арз қилган талаб-

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

ларидан воз кечганлигини қабул қилиш ёки тарафларнинг келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги ажрим мавжуд бўлса;

3) суд айнан бир тарафлар ўртасида, айнан бир нарса тўғрисида ва айнан бир асослар бўйича чиққан низо юзасидан иш юритаётган бўлса;

4) тарафлар ўртасида ушбу низо ни ҳал қилиш учун ҳакамлик судига топшириш ҳақида ҳакамлик битими тузилган бўлса;

5) иш шу суднинг судловига тааллуқли бўлмаса;

6) ариза муомалага лаёқатсиз шахс томонидан берилган бўлса;

7) манфаатдор шахс номидан аризани иш юритиш ваколатига эга бўлмаган шахс берган бўлса.

Шу тариқа, **судьянинг ҳужжатларнинг бутун пакети тақдим этилмаганлиги муносабати билан даъво аризасини қабул қилишни рад этиши тўғри эмас.** Судья ариза белгиланган талабларга риоя қилинмай берилганлигини ёки давлат божи тўланмаганлигини аниқласа, аризани ҳаракатсиз қолдириш тўғрисида ажрим чиқариб, бундан (шу жумладан қандай ҳужжатларни тақдим этиш лозимлиги тўғрисида) даъвогарни хабардор қилади ва камчиликларни тузатиш учун унга муҳлат беради (ФПКнинг 154-моддаси).

Аризага қўйиладиган талаблар ФПКнинг 149-моддасида санаб ўтилган. Чунончи, аризада қуйидагилар кўрсатилиши лозим:

1) ариза берилётган суднинг номи;

2) ХУМШнинг номи, унинг қаерда жойлашганлиги, ХУМШ раиси (бошқа вакил)нинг фамилияси, исми ва отасининг исми ҳамда манзили;

3) жавобгар (қарздор)нинг фамилияси, исми ва отасининг исми,

яшаш жойи ёки агар жавобгар ташкилот бўлса, унинг номи ва қаерда жойлашганлиги;

4) даъвогарнинг талаби;

5) агар даъво ни баҳолаш лозим бўлса, унинг баҳоси;

6) даъвогар ўзининг талабига асос қилиб кўрсатаётган ҳолатлар ва бу ҳолатларни тасдиқлайдиган далиллар;

7) аризага илова қилинган ҳужжатларнинг рўйхати.

Ариза даъвогар ёки унинг вакили томонидан имзоланади. Агар ариза вакил томонидан берилган бўлса, аризага ишончнома ёки унинг ваколатини тасдиқловчи бошқа ҳужжат илова қилиниши лозим.

Сиз ўз талабларингизни асослайдиган **ҳолатлар ва уларни тасдиқлайдиган исботлар сифатида қуйидагилар хизмат қилиши мумкин:**

1) даъво аризасининг нусхалари (жавобгарлар сони бўйича);

2) ХУМШ бухгалтериясидан бухгалтер имзолаган, қарз ҳисоб-китоб қилинган, ширкат аъзоси тўлаши керак бўлган қарзнинг миқдори кўрсатилган маълумотнома;

3) ХУМШ аъзосида бўлган, мажбурий бадаллар бўйича қарзни кўрсатилган муддатларда сўндириш зарурлиги тўғрисида кўрсатма ёки хабарномаларнинг нусхалари. Улар ширкат томонидан почта орқали юборилиши ёки шахсан қарздорнинг қўлига берилиши керак;

4) ХУМШ аъзоси – квартира эгаси рўйхатга олинганлиги далилини тасдиқлайдиган 17-шаклдаги маълумотнома;

5) ишни ХУМШ вакили юритишига ишончноманинг нусхаси (агар у бор бўлса).

Бундан ташқари, ишнинг мураккаблиги ва хусусиятига боғлиқ ҳолда судья сизга аризага илова қилинган, жавобгарлар сони бўйича ҳужжатлар нусхаларини тақдим этиш мажбуриятини юклаши мумкин.

ҲОЛАТЛАР ТУРЛИЧА БЎЛАДИ

Аниқ ҳолатга боғлиқ ҳолда юқорида кўрсатилган ҳужжатлар рўйхатига тузатишлар киритилиши мумкин. Илгари судлар ХУМШ билан ширкат аъзоси ўртасида тузилган шартномани тақдим этишни талаб қилардилар.

Бироқ, «Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида» Қонуннинг (бундан кейин – ХУМШ тўғрисидаги Қонун) 30-моддасига кўра, ширкат билан унинг аъзолари ўртасидаги, умумий мол-мулкни сақлаб туриш билан боғлиқ муносабатлар кўрсатилган Қонун ва умумий йиғилишнинг қарорлари билан тартибга солинади. Қонун ҳужжатларида уларни шартнома тартибида бошқариш назарда тутилмайди.

Баъзан шундай ҳоллар бўладики, қарзи кўпайиб кетган мулкдор суд мажлисига келмай, илгари бадалларни тўлаганлиги, энди эса тўламаслигини, чунки ширкат ноқонуний ташкил этилганлиги ва у ширкатни тан олмаслигини айтади. Бундай ҳолда судга ХУМШни рўйхатдан ўтказиш гувоҳномаси, устав, ёпиқ овоз бериш натижаларини кўрсатган ҳолда жой мулкдорлари ташкилий умумий йиғилиши баённомасининг нусхаларини тақдим этиш зарур. Агар унинг учун барча уй-жой мулкдорларининг 50%дан кўпи овоз берган бўлса, ширкатни ташкил этиш тўғрисидаги қарор қабул қилинган деб ҳисобланади (ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 10-моддаси).

Кўпинча ширкат ўз аъзоларининг қарздорлиги туфайли нормал ишлай олмайди, бироқ раҳбар тўламаганлар устидан судга даъво билан муурожаат қилмайди, буни қўшнилар билан низолашишни хоҳламаслиги билан асослайди. Менталитет, инсон омили масаласи бизнинг Шарқда анча кучли. Бироқ бошқа томондан олганда, бадалларни тўламаслик ширкатга уйга қараш, уни таъмирлаш бўйича ишларни бажаришга имкон бермайди, уни чоғга тортади. Одатда тўловга қобил бўлган, бадал тўламайдиган фуқаролар ўз вақтида бадалларни тўлайдиган қўшнилар ҳисобига беғам яшайдилар, атрофдагиларни назарга илмайдилар. Шу тариқа, қарздорлар билан муносабатларни бузишни хоҳламайдиган бошқарув раиси ёки ижрочи директор уйнинг қониқарсиз ҳолатдалигига билвосита айбдорга айланадилар.

Баъзан уйда яшовчилар раисни жазолаш мақсадида: ёмон ишлаши, ўғирлаши, кўполлик қилиши ва ҳоказо важларга таяниб бадал тўлашни тўхтатадилар. Улар ўртасидаги барча музокаралар осойишта ўтмайди, бу эса яхшиликка олиб келмайди. Ихтилофга йўл

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

_____ (туман, шаҳар) фуқаролик судига
Даъвогар: ХУМШ _____

_____ (номи, манзили, телефони)
Жавобгар: _____ (Ф.И.Ш, манзили, телефони)

Кўп квартиралли уй-жойнинг умумий мол-мулкни сақлаб туришга мажбурий бадаллар бўйича қарзни
ундириш тўғрисида

ДАЪВО АРИЗАСИ

Жавобгар _____ (Ф.И.Ш) _____

_____ манзилда жойлашган турар жойнинг мулкдоридир.

Жавобгар _____ йилда ташкил этилган ХУМШ _____

_____ (номи, манзили) аъзосидир.

ЎзР Уй-жой кодекси (УК) 134-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ кўп квартиралли уйдаги турар жойлар мулкдорлари умумий мол-мулкни сақлаш харажатларини ўтган ойдан кейинги ойнинг 10-кунидан кечиктирмай тўлайди.

ЎзРнинг «Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Қонуни 30-моддасига мувофиқ ширкат аъзолари умумий мол-мулкни сақлаш учун ҳар ойда мажбурий бадаллар тўлашлари шарт.

Жавобгар қонун ҳужжатларининг кўрсатилган талабларини бажармаяпти. Натижада 201__ йилнинг ____дан ____гача даврида унда умумий мол-мулкни сақлашга мажбурий бадалларни тўлаш бўйича қарз юзага келди, у ____ сўмни ташкил этади.

Жавобгар ундан мажбурий тартибда ундиришга йўл қўйилмаслиги учун қарзни сўндириши зарурлиги тўғрисида бир неча марта огоҳлантирилди. Бироқ мазкур огоҳлантиришлар ҳеч қандай таъсир кўрсатмади. Хусусан, жавобгар номига _____ да (сана) қарзни ____ гача (сана) сўндириш зарурлиги эслатилган кўрсатма (ёки хабарнома, огоҳлантириш, билдиришнома) юборилган. Хабарномага ХУМШ бухгалтериясидан маълумотнома илова қилиниб, унда қарз ҳисоб-китоби, унинг миқдори, у йиғилиб қолган вақт батафсил қайд этилган.

Бироқ ҳозирги пайтгача юқорида кўрсатилган қарзни жавобгар сўндирмаган (ёки – нафақат сўндирмаган, балки ____ сўмга кўпайган ва ____ сўмни ташкил қилади).

ЎзР УКнинг 132, 134-моддалари, Фуқаролик кодекси 236-моддаси, «Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида»ги Қонуннинг 30-моддасига мувофиқ

1. Жавобгардан ____ дан (сана) ____ гача (сана) даврида юзага келган ____ сўм миқдорида мажбурий бадалларни тўлаш бўйича қарзни ундириб беришингизни

СЎРАЙМАН:

Ундан қўшимча равишда қуйидагиларни талаб қилиш мумкин:

Жавобгардан вакил хизматларига ҳақ тўлаш харажатларини ундириш (агар суд жараёнида иштирок этиш учун юрист таклиф қилинса).

Иловалар:

1. Даъво аризасининг нусхалари (жавобгарлар сони бўйича).
2. Қарз ҳисоб-китоби кўрсатилган бухгалтериядан маълумотнома.
3. Қарз суммаси кўрсатилган ва уни сўндириш талаби кўрсатилган ҳолда ____ да (сана) жавобгарга юборилган қарз тўғрисидаги иккита кўрсатма (ёки билдиришнома) нусхалари.
4. Жавобгарга 17-шаклдаги маълумотнома.
5. Ишларни олиб борган вакил (агар у бўлса) ишончномасининг нусхаси.

ХУМШ раиси _____ (Ф.И.Ш)

Мухр _____ Сана _____

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

қўймаслик ёки лоақал уларни камай-тириш учун судда ХУМШ манфаатларини бунга ишончномаси бўлган ширкатнинг исталган аъзоси ифода-лаши мумкин. Агар ишга учинчи шахс қўшилса, масала иккала тараф учун осонроқ ҳал этилишига умид қилса бўлади.

Бироқ судгача қарздорлар билан ишлаш, ҳужжатларни тайёрлаш ва суд мажлисларида иштирок этиш билан раис ёки ижрочи директор ўрнига юристнинг шуғулланиши ҳаммасидан афзалроқдир. Ширкат бунинг учун қўшимча харажат қилади, албатта. Бироқ ушбу харажатлар ўзини оқлайди. Ширкат уларни харажатлар сметасига бошқариш харажатлари сифатида киритиши мумкин.

Амалиётнинг кўрсатишича, юрист

ишни судгача олиб бормасдан, кўплаб ашаддий тўламайдиганларни тезда ҳушига келтириб қўяди. Учинчи шахс сифатида юрист суд уларнинг қарзини ундириши, қарздор эса кўп ноҳушликларга тўқнаш келиши, вақт ва пул сарфлашни (агар суд мажлисларида иштирок этиш учун адвокатни жалб этса) далил-исботли қилиб тушунтириши мумкин. Бундан ташқари, қарздор ширкатнинг юрист ёки вакилга кетган харажатларини компенсациялашига тўғри келади. Буларнинг ҳаммаси кўпчилик қарздорларни тўғри йўлга ундайди.

ХУМШнинг кўпгина раҳбарлари бадал тўламайдиганлар билан судгача ишлашга кам эътибор берадилар. Бироқ агар у стратегия жиҳатидан тўғри йўлга қўйилса, иш

судда тинглашга ҳам бормаслиги мумкин. Тўламайдиганларнинг кўпчилиги даъво аризаси ёки бадалларни тўлаш зарурлиги тўғрисида кўрсатманинг нусхаларини олгандан кейинроқ ўз қарзларини узадилар.

Кўрсатмаларни қарздорларга буюртма хат билан юборган мақбулроқдир. Агар мулкдор уни ширкатдан олмаганман деб туриб олса, даъво аризасига кўрсатмани жўнатганлик учун тўлов тўланганлиги тўғрисидаги квитанцияни илова қилиб, сиз уни хабардор қилганлигингиз далилини исботлай оласиз. ХУМШ учун бу қўшимча харажат, бироқ ширкатни даъвони кўраётганда юзга келиши мумкин бўлган муаммолардан халос этади. ❶

ЎЗ ВАКОЛАТЛАРИНГИЗНИ БЕРМАНГ

? Ширкатимизда ҳамма ишни ижрочи директор бошқаради. У молиявий ҳужжатларга ҳам қўл қўяди, ширкат маблағларини ҳам тасарруф этади, ундаги барча нарсаларнинг эгаси ҳам у. Бундай ҳолатда ХУМШ раисига нима қолади? Қонунга кўра ХУМШ раиси қандай ваколатларга, ижрочи директор эса қандай ваколатларга эгаллигини билмоқчи эдим.

**Р.Бойназарова.
Тошкент шаҳри.**

— ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 26-моддасида **ХУМШ раисининг** қуйидаги ваколатлари белгиланган:

- 1) ширкат бошқаруви фаолиятига раҳбарлик қилади;
- 2) ширкатнинг манфаатларини ифодалайди;
- 3) ширкат аъзолари умумий йиғилишининг ва бошқарувининг қарорлари бажарилишини таъминлайди;
- 4) умумий йиғилишнинг ёки бошқарувнинг қарорларига мувофиқ молиявий ҳужжатларни, шартномаларни имзолайди;
- 5) умумий мол-мулкни ва ширкатнинг мол-мулкни бошқариш, уларга хизмат кўрсатиш ҳамда уларни таъмирлаш усуллари бўйича, бошқарувчиликка (ижрочи директорликка) номзод ёки бошқарувчи ташкилот бўйича бошқарув томонидан тайёрланган таклифларни ширкат аъзоларининг умумий йиғилиши муҳокама-сига киритади;
- 6) ширкат ходимларининг иш ҳақи миқдори ва уларни тақдирлаш тўғрисидаги низом, ширкатнинг бошқа

низомлари ва қоидалари юзасидан таклифларни умумий йиғилиш муҳокамасига киритади;

7) қонун ҳужжатларига ва ички меҳнат тартиби қоидаларига мувофиқ ширкат ходимлари билан меҳнат шартномалари тузади ҳамда уларни бекор қилади.

Ширкат бошқаруви раисининг 4, 7 ва 8-бандларда саналган ваколатлари бошқарувчига (ижрочи директорга) ёки бошқарувчи ташкилотга ширкат аъзоларининг умумий йиғилиши қарорига биноан шартнома бўйича ўтказилиши мумкин.

ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 18-моддасига мувофиқ ширкат аъзоларининг умумий йиғилиши (ХУМШнинг юқори органи) ва бошқаруви (умумий йиғилишга ҳисоб берадиган ижрочи орган) ХУМШни бошқариш органларидир.

ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг ширкат бошқарувининг ваколат доирасини белгилайдиган 25-моддасида назарда тутилишича, унинг

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

← айрим ваколатлари умумий йиғилишнинг қарори билан шартномага кўра бошқарувчига ёки бошқарувчи ташкилотга берилиши мумкин. Бироқ **бошқарувнинг бир қатор ваколатлари ижрочи директорга берилмаслиги керак.** Булар:

1) ширкат аъзоларининг умумий йиғилишини ҳамда жой мулкдорлари йиғилишини чақириш ва уларнинг ўтказилишини ташкил этиш;

2) бошқарувчиликка (ижрочи директорликка) номзодларнинг ёки бошқарувчи ташкилотнинг танлов асосида танлаб олинишини ташкил этиш;

3) танлов (пудратчини танлаш бўйича) ғолиби билан умумий мол-мулкни ва ширкат мол-мулкни бош-

қариш, уларга хизмат кўрсатиш ҳамда уларни таъмирлаш учун шартномалар тузиш;

4) умумий мол-мулк, ширкатнинг ер участкаси ва мол-мулки асралиши ва сақланиши устидан назорат қилиш;

5) ширкатга тегишли ускуналар, асбоб-анжомлар ва бошқа моддий бойликларни қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда олиш, уларни сотиш, топшириш, айирбошлаш, ижарага бериш, шунингдек уларни ширкатнинг балансидан чегириб ташлаш тўғрисида қарорлар қабул қилиш;

6) ширкатнинг маблағларини ХУМШ аъзоларининг умумий йиғилиши тасдиқлаган ширкат даромадлари ва харажатлари сметасига мувофиқ тасарруф этиш. ❶

✓ Шунақаси ҳам бўлади

ТУНГИ ҚАҲҚАҲА УЧУН ИЖАРАЧИ КЎЧИРИЛДИ

Фарбий Швеция суди Гётеборгда яшайдиган бир кишини ҳаддан ташқари баланд овозда қаҳқаҳа уриб, кўшнилари ухлашига ҳалақит берганлиги учун ижарага олган квартирасидан кўчиртириб юборадиган бўлди. Қисқа муддат ичида турар жойни тарк этиши лозимлиги ҳам белгиланди.

Бу ғалати суд муҳокамасига шу уйда яшовчиларнинг ўз кўшнилари кечалари қаттиқ хандон отиб безовта қилганлиги устидан берган шикоят сабаб бўлди. Маълум бўлишича, бу одам Швециянинг 1930-1940 йиллардаги эски комедиялари ишқибози экан.

Уй аҳли дастлаб шу уйга хизмат кўрсатувчи турар жой компаниясига мурожаат этди. Компания материалларни турар жой ижараси ишларини кўрувчи судга оширди. Суд баланд овоздаги қаҳқаҳа ижарачини кўчиртириш учун етарли асос эмас деган қарор чиқарди.

Ана шунда болохонадор кулгични апелляция судига бердилар ва бу суд уй аҳлини ёқлаб чиқди. Ишга доир материалларда қаҳқаҳа кўчиртириб юбориш учун асосий сабаб эканлиги айтилган, аммо ҳужжатда қоидабузар эркак ижарага олган квартирада яшаш қоидаларини бузганлиги ҳам қайд этилган. Бинобарин, у турган квартирасининг балконида кушларни боққанлиги уй эгасига ёқмаган. ❶

Интернет тармоғи материаллари асосида.

Кўшни мамлакатларнинг қонун ижодкорлари тажрибасидан

ЧУВАШИСТОНДА ЧЕКИШНИ ТАШЛАШАДИМИ?

Яна хумори қилдими, чекмоқчимисан, марҳамат кўчага чиққан-да бинодан 32 метр нарига бориб чек. Дуч келган жойда эмас, балки белгилаб қўйилган ҳудудда сигаретангни тортиб хумордан чиқар. Қўлингдан сигарета тушмас экан, навбатдаги мукофотдан умид тутма. Бу шунчаки, хаёлий эмас, балки бор гап. Чувашистон Республикаси Россияда маҳаллий маъмурлар чекишни қатъият билан чеклаб қўйган биринчи ва ҳозирча ягона минтақа саналади.

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

Чувашистон пойтахти – Чебоксари шаҳри аэропор-тининг кутиш залидагилар 30-40 кишидан ошмайди. Бу ердаги манзара кейинги 50 йил ичида ўзгармагандай. Аммо бошқа нарса эътиборни тортади. Бу чекишдан ҳоли маскан эканлиги ва чекишга журъат этган кишилар 500 рубль жарима тўлаши хусусидаги эълонлар ҳамма ерга осилди. Дарҳақиқат, кўчаларда лабининг чеккасига сигарета қистирган одамларни учратмайсиз ҳисоб. Статистика маълумотларига қараганда, Чувашистонда ҳозир чекувчилар Россиянинг бошқа минтақаларидагига қараганда, қарийб 2 баравар кам. 46 ёшга тўлмай вафот топган эркакларнинг 90 фоизига яқини кашанда бўлганлиги тадқиқотлар туфайли аниқланганидан кейин маҳаллий маъмурлар бу ишга жиддий киришдилар.

● **Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра ҳар йили 3 миллиондан ортиқ киши чекиш туфайли ҳаётдан кўз юммоқда. Бошқача қилиб айтганда, чекиш ҳар 13 секундда 1 кишининг, ҳар дақиқада эса 5 кишининг умрини ҳазон қилмоқда.**

● **Чекиш асаб тизимига, нафас олиш аъзоларига, ошқозон-ичак йўлига, юрак-қон томирларига кучли таъсир кўрсатиб, аъзоларда касаллик пайдо бўлишига замин ва шароит яратиб беради.**

● **Тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, чекувчиларда фарингит, ларингит, бронхиал катар, сурункали ўпка шамоллаши каби касалликлар тез ривожланади, саратон хасталиги ва томирлар склерози билан чекиш ўртасида узвий боғланиш бор.**

Дастлаб шаҳар марказида кашандалик туфайли ўпка саратони, ошқозон яраси ва чекиш оқибатидаги бошқа кўнгилсизликлар тасвирланган катта-катта плакатлар пайдо бўлди. Аммо чекувчилар сони камайишига бунинг таъсири жилла сезилмади. Ана шунда махсус марказлар очиб, ёшларга (кўнгиллиларга) чекишга қарши кураш йўллари ўргатила бошланди. Шундан кейин «Ғоявий жиҳатдан тайёрланган» юқори синф ўқувчилари ва талабалар тенгқурларини бу иллатдан қутулишга зўр бериб ташвиқот қила бошладилар. Кўникўшчилар ва умуман кўлидан сигарета тушмайдиган йўловчилар доираси ҳам шундай ташвиқот билан қамраб олинди. Бундай қараганда, кулгилироқ туюлувчи ана шу ҳаракатларнинг таъсири бўлди. Шундан кейин чекишга қарши бел боғлаган ёшлар қонунда вояга етмаганларга сигарета сотиш тақиқланганлигига қарамай, ҳаммага (ёшни суриштирмай) сигарета сотаверадиган кичик дўконча сотувчиларининг «кетига тушдилар». Назорат тартибида харид қилиб, сотувчиларни жиноят устида қўлга тушириб, шов-шув кўтардилар, прокуратура ходимларини жалб этдилар. Хусусан, 10 яшар Ваня анча вақтгача бу борада ролини яхши адо этди. Бу болакай чув туширган биронта ҳам дўкончада кейинчалик вояга етмаган болаларга сигарета сотишмади. Ҳозир унга Чувашистоннинг миллий

қаҳрамони сифатида қарайдилар.

Чувашистон ҳукумати махсус қонун лойиҳаси тайёрлаб, уни ўз вакиллари орқали марказга (Москвага) етказганига 2 йилдан ошди. Аммо қонун ижодкорларининг чекишга мойил доиралари бу ҳужжат муҳокама этилиши ва қабул қилинишига йўл бер-

мади. Эндиликда Россия Федерацияси Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий ривожланиш вазирлиги шу йўналишда ўз қонун лойиҳасини ишлаб чиққан бўлиб, бу ҳужжат кашандалик йўлига жиддий ғов-тўсиқ бўлиши мумкин. Мазкур қонун қабул қилинган тақдирда ҳам бу ишни Давлат думасининг янги таркиби амалга оширса керак. Демак, яқин орада ҳеч нарса ўзгармайди. Шу сабабли Чувашистонда маъмурлар ўзлари ҳаракат қилишга аҳд қилдилар.

Бугунги кунда амалдаги қонунда жамоат биноларида махсус ажратилган жойлардан бўлак ерларда чекиш тақиқланган. Бундай махсус ажратилган жой қандай бўлиши ва қаерда бўлиши эса аниқланмаган. Шу сабабли ҳам, айтайлик, болалар боғчасида деворга «Чекиш жойи» деган лавҳа илиб қўйсангиз, қонунга кўра сизни ҳеч ким жазолай олмайди. Бироқ ҳар бир субъект федерал қонун ҳужжатида зид бўлмаган ўз ҳужжатларини қабул қилишга ҳақли. Айни шу сабабли Чувашистонда чекиш учун махсус ажратилган жой нима эканлигига аниқлик киритди. Бу биноларнинг ташқарисидаги, кириш эшигидан камида 32 метр наридаги жойдир.

Ўтган йили Чувашистон Президентининг фармони эълон қилинди. Унга биноан мулкчилик шаклидан қатъи назар ташкилотлар чекиш тақиқланганлиги ва сигаретанинг зарари ҳақидаги ахборотларни ўзларига қарашли ҳудудлар ва биноларда жойлаштириши, жамоавий ва яқка тартибдаги меҳнат шартномаларига кашандаликнинг олдини олишга доир қоидалар ва чекмайдиганлар учун қўшимча ижтимоий кафолатлар қоидаларни киритиши лозим. Бундай қараганда, ана шу йўсида ёндашув хусусий фирмаларга мажбурият юкламайди, тавсия этади холос. Аммо ким ҳам Президент тавсиясига беътибор бўларди дейсиз. Фармонни давлат тузилмалари биринчилар қатори ижро эта бошладилар. Олий ўқув юртларида, шифохоналарда, барча ижтимоий муассасаларда чекиш қатъиян тақиқланди. Баъзи ҳолларда, масалан, таълим хизматлари кўрсатишга доир шартномаларда ҳам бу нарса қайд этиб қўйилди. Кашандаларга ишлаб турган (хизмат қилаётган) бинодан чиқиб анчагина нарига бориб махсус жойда чекишга тўғри келмоқда.

– Бутун ҳукумат ва Президент маъмуриятида атиги 13 нафар чекувчи қолди, – дейди Чувашистон Соғлиқни сақлаш вазири Венера Муллина. – Уларнинг ора-

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

сида раҳбарлик лавозимидаги биронта одамни учратмайсиз – ҳаммаси оддий ишдагилар. 32 метр нарига бориб, алоҳида белгилаб қўйилган жойда чекиш ҳаманинг нигоҳига тушиладиган бўлганлиги боис ашаддий кашандалар ҳам ийманадиган бўлиб қолди. Шу зайил чекувчилар сафи сийраклашиб бормоқда.

• **Чекишдан халос бўлишни истаган одам мунтазам равишда жисмоний машқ қилиб туриши, кунига 3-5 километр очик ҳавода сайр қилиши, бадантарбия, сузиш билан шуғулланиши, организмни чиниқтириши, ерда ялангоёқ юриши керак.**

Бизнес соҳасида жавлон ураётган бир чуваш тадбиркорнинг айтишича, унга қарашли барда махсус ажратилган жойда чекиш мумкин (одамлар чекиш учун ҳам барларга борадиган бўлиб қолдилар). Бу жой имкон қадар кўримсиз, ташландиқ омборга ўхшаганлиги боис бир марта кирган одам иккинчи бор бу чекув жойига қадам қўйгиси келмайди...

Бир журналист спиртли ичимлик сотишга рухсат этилган 5 та жойга йўл-йўлакай кириб ўтди – ҳаммасида чекиш тақиқланган экан. Одамлар унга чекувчилар танда қўйиб олган «Космос» клубига кириб кўриш-

ни маслаҳат беришибди. Чебоксаридаги тун бўйи ишлайдиган ана шу ягона клубдан одам аримас экан. Журналист 30 рублга билет олиб, ичкари кирибди. Энг олди модапарастлар қора кўзойнак тақиб, шляпа кийган ҳолда рақс тушишарди. Спорт шортиги кийганлар ҳам ҳар қадамда учрайди. Уларнинг орасидан биронта ҳам хушёрини топиш қийин. Лекин ҳатто шу ерда ҳам, рақс майдончасида чекиш қатъиян тақиқланган бўлиб, чекмоқчи бўлганлар алоҳида хонага ўтишлари шарт экан.

Дўконларда касса ёнида сигарета кўрмайсиз. Ҳолбуки бошқа жойларда сигареталар кассахона ёнида, ҳисоб-китоб қилинаётганда харидорнинг кўз ўнгида туради: маркетинг мутахассислари худди шу нарсдан яхши фойдаланадилар. Чувашистон маъмурлари бундай ёндашувга қарши чикдилар. Республика Президенти фармонида тадбиркорларга тамаки маҳсулотларини савдо залидаги кассахона атрофида эмас, балки чеккароқда, алоҳида ажратилган жойда сотилиши лозим деб таъкидланган. Бу кўрсатмани ҳамма тағзамини билан тушуниб олди деб бўлмайди. Бироқ жараён давом этмоқда. ❶

Хорижий матбуот материалларидан.

БОШҚА МАМЛАКАТЛАРДА ЧЕКИШГА ҚАРШИ КАНДАЙ КУРАШ ОЛИБ БОРМОҚДАЛАР

• **Швецияда** ҳозирги кунда эркаларнинг 11 ва аёлларнинг 14 фоизи чекади (чекиш бу мамлакат хотин-қизлари ўртасида кенгроқ расм бўлган). Швеция кашандаликка қарши кураш борасида Скандинавия мамлакатлари орасида пешқадамлик қилмоқда. Бу ерда ижарага олинган автомобилларда, ресторанларда, қаҳвахоналарда чекиш мумкин эмас (тўғри, ресторан ва қаҳвахоналарда чекиш ошuftалари учун махсус хоналар ажратилган). Меҳмонхоналарда мижозга, агар у чекувчи бўлса, алоҳида хоналар берилади. Мамлакатда мақсади Швециянинг 1975 йилдан кейин туғилган барча аҳолиси чекишдан халос бўлишини таъминлашга қаратилган дастур қабул қилинган.

• **Германияда** ўтган асрнинг 80-йилларидаёқ самолётларда, шу жумладан ички рейсларда парвоз қилаётган самолётларда, шунингдек аэровокзалларнинг биноларида чекиш тақиқланган эди. 2005 йилдан эътиборан темирйўл вокзаллари ва поездларда, таксиларда, шаҳарда, шаҳар атрофига ва шаҳарлараро қатновчи жамоат транспортида, шунингдек иш жойлари ва мактабларда чекиш ман этилган. Яқинда емакхоналар ва ресторанларда чекишни тақиқловчи қонун қабул қилинди, хўрандалар емакхона ва ресторан залини гуруҳ бўлиб ижарага оладиган ҳоллар бундан мустасно. Жарималар ҳам чакана эмас, бунда чекувчилар ҳам, улар чекишига йўл қўйиб берган жой эгалари ҳам жазоланади. Кашандаликдан қутулишда қайси чора белгиловчи омил бўлганлиги маълум эмас, аммо бугунги кунда Германияда аҳолининг 25 фоизчаси чекади.

• **Италияда** мактаблар ва бошқа ўқув юртларида, жамоат жойларида чекиш тақиқланган, тақиқ белги ўрнатилган жойларда, шунингдек ҳомиладор аёллар ва болалар ҳузурида чекиш ман этилган. Кимдир қонидани менсимай чекишга журъат этса, 500 еврога қадар жарима тўлайди. Қоидабузар юридик шахслар учун жарима миқдори 2000 еврога қадар боради. Шундай қаттиқ чоралар белгиланганлигига қарамай, Италияда аҳолининг 36 фоиздан кўпроғи чекади. Тамаки маҳсулотлари қиммат эканлиги ҳам бу иллатдан халос бўлишга ёрдам бермаяпти.

• **Финляндия, Норвегия ва Исландияда** тақиқ қаттиқ эканлигига қарамай, чекувчилар аҳолининг 33-40 фоизини ташкил этмоқда. Бу мамлакатларда ўпка саратони туфайли ўлим ҳоллари кўрсаткичи жаҳонда энг юқори ҳисобланади. Сигареталар нархи ҳам жуда баланд, бир қутиси 7-12 доллар туради. Ирландияда белгиланмаган жойда чекканлик учун олинадиган жарима Европа мамлакатлари орасида энг юқори (3000 евро) ҳисобланади. ❶

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

БУХГАЛТЕР НОҲАҚ БЎЛГАНДА

Ишга қабул қилинганидан кейин ярим йил давомида менга штатда белгиланган 220 000 сўм ўрнига хато равишда 350 000 сўмдан тўланганлиги маълум бўлади. Энди эса 2 ойдан бери менга ҳеч қандай ҳақ тўламай, буни нотўғри тўлаганликлари билан изоҳлаётдилар. Шу тўғрими?

Евгения.

– Бухгалтериянинг ҳаракатлари нотўғри. Меҳнат кодексининг 279-моддасига мувофиқ иш берувчи томонидан ихтиёрий равишда

тўланган, шу жумладан қонунни нотўғри қўлланиш оқибатида нотўғри тўланган ортиқча иш ҳақи қайтариб олиниши мум-

кин эмас, ҳисоб-китобда йўл қўйилган хато оқибатидаги ортиқча тўловлар бундан мустасно. Бироқ ушбу ҳолда ҳам иш ҳақингиздан чегирмалар (солиқлар ва мажбурий тўловларни қўшганда) 50%дан ошмаслиги керак. Қисқаси, сиз меҳнат низолари бўйича комиссия ёки судга мурожаат қилиб, ўзингизнинг бухгалтерия томонидан бузилган ҳуқуқларингизни тиклашга ҳақлисиз (МКнинг 260-моддаси).

МАҲАЛЛА ТАСДИҚЛАШГА ВАКОЛАТЛИ ЭМАС...

Тажрибали юристдан ходимнинг ишламаганлиги тўғрисида маҳалладан маълумотнома олиб келиши тўғрисидаги талаб қайси қонунда назарда тутилганлиги хусусида тушунтириш олишни хоҳлардим. Маҳалланинг бу ерда яшовчиларнинг қайси бири ишлаши, қайси бири эса ишласлигини назорат қилиш (ва билиш) мажбурияти қандай ҳужжат билан белгиланади? Фуқаро маҳаллада ишламаётган шахс сифатида рўйхатга олиниши керакми?

Кадрлар бўлимининг ходими.

– Меҳнат кодексининг V боби, «Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида»ги Қонун 3-моддасининг бешинчи қисми ва Фуқароларни меҳнат органларида рўйхатдан ўтказиш, уларни ишга жойлаштириш, ишсизлик нафақасини тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисида низом (АВ томонидан 13.10.1999 йилда 831-сон билан рўйхатдан ўтказилган, бундан кейин – 831-сон Низом) билан Ўзбекистоннинг бутун ҳудудида иш излаб меҳнат органларига мурожаат қилган фуқароларни рўйхатдан ўтказиш ва ишга жойлаштириш, шунингдек иш ва иш ҳақи (меҳнат даромадига) эга бўлмаган шахсларни ишсиз деб эътироф этиш, уларга ишсизлик нафақаларини тайинлаш ва тўлашнинг ягона тартиби белги-ланган.

«Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги Қонуннинг 12-моддасига биноан фуқаролар йиғини мазкур ҳудудда яшовчи фуқароларни иш билан таъминлашга, шу жумладан, касаначиликни ташкил этишга кўмаклашади. Шу сабабли Бандликка кўмаклашиш маркази (бундан кейин – Марказ) ходимлари томонидан иш ва иш ҳақи (меҳнат даромадига) эга бўлмаган шахсларнинг сони ва таркибини белгилаш учун уйма-уй юрилганда бунга жамоатчилик асосида фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органининг вакили жалб этилади (831-сон Низомнинг 87-банди).

Марказ ходими ўзини ўзи бошқариш органининг ҳудудида яшовчи фуқаролар орасида сўров ўтказиб, ҳар бир аниқланган, иш билан банд бўлмаган фуқарога Иш излаётган фуқарони шахсан ҳисобга олиш карточкаси ва унга қўшимча варақни тўлдиради. Ушбу карточкалар ишлов бериш ва умумлаштириш учун туман (шаҳар) Марказининг ҳисобга олиш ва ишга жойлаштиришга муҳтож бўлган аҳолига доир маълумотлар базасини шакллантириш бўлимига топширилади (831-сон Низомнинг 89-банди).

Шу тарика, юқорида айтилган меъёрлар ишсиз шахсларни рўйхатга олиш ва ишга жойлаштириш ҳамда маълумотномалар бериш билан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари эмас, балки Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг бандликка кўмаклашиш туман (шаҳар) марказлари шуғулланишлари тўғрисида хулоса чиқариш имконини беради.

ИШГА ОГОҲЛАНТИРМАСДАН

Ҳомиладорлик ва туғиш таътили тугаганидан кейин ходимамизга унинг аризасига биноан бола 2 ёшга тўлгунча уни парваришlash таътили, шунингдек бола 3 ёшга тўлгунча уни парваришlash бўйича иш ҳақи сақланмайдиган қўшимча таътил берилди. Бироқ у ишга белгиланган муддатдан аввал чиқмоқчи. У бундан иш берувчини хабардор қилиши керакми? Янги ходим билан асосий ходим йўқлигида вақтинча тузилган муддатли меҳнат шартномасини қандай сана билан бекор қилиш лозим?

Кадрлар бўлимининг инспектори.

– Йўқ, керак эмас. Меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ва бошқа меъёрий ҳужжатлар билан ходимнинг тахмин қилинган санадан аввал ишга чиқиш нияти тўғрисида иш берувчини хабардор қилиш мажбурияти белгиланмаган.

Меҳнат кодексининг 105-моддасида назарда тутилишича, иш жойи (лавозими) сақланиши лозим бўлган ходимнинг ишда бўлмаган вақтига мўлжаллаб тузилган меҳнат шартномаси шу ходим ишга қайтган кундан эътиборан бекор қилинади.

ХОДИМЛАР СОНИ ≠ ШТАТ

Кадрлар бўлими ходими билан баҳслашиб қолдим. «Ходимлар сони қисқариши» билан «ходимлар штати қисқариши» тушунчалари ўртасида фарқ мавжудми? Унинг айтишича, мавжуд эмас экан.

Корхонанинг юридик ва кадрлар бўйича хизматлари.

– Ҳа, мавжуд.

Ходимлар сони қисқариши деганда иш берувчи ёки бошқа ваколатли шахснинг қарори асосида ташкилот ходимлари сонининг

ҳақиқатда камайишини тушуниш керак. Штатнинг қисқариши эса ташкилот тузилмасининг ички ўзгариши бўлиб, штат жадвалидаги айрим иш ўринлари, лавозимлар ёки

таркибий бўлинмаларни тугатиш билан кечади. Штатнинг қисқариши ишловчилар сонининг камайишига олиб келиши шарт эмас.

Эълонлар

<p>АУДИТОРЛИК ХИЗМАТЛАРИ Аудит. Бухгалтерия хизматлари*. Тел.: 570-18-64.</p>	<p>БОЖХОНА ХИЗМАТЛАРИ Ўз иш ҳажмларига эга бўлган божхона расмийлаштируви мутахассислари ва декларантлар қарак. Тел.: 109-26-11, 128-25-08.</p>
<p>БУХГАЛТЕРИЯ ХИЗМАТЛАРИ «ААА» – бухгалтерия ҳисобини юритиш, тиклаш. Ҳисоботларни тайёрлаш ва топшириш. Асосий воситаларни қайта баҳолаш. Тўлиқ бухгалтерия кузатуви. Тўлов – исталган шаклда. Тел. (+99890) 910-92-20.</p>	<p>«ASTER» ХК – БЮДни расмийлаштириш, юкларни декларациялаш. Тел.: 127-31-08, 233-23-27, 109-26-11.</p>
<p>БАҲОЛАШ ХИЗМАТЛАРИ Асосий фондлар, кўчмас мулк, автотранспорт, ускуналарни қайта баҳолаш*. Тел.: (+99898) 365-33-60, (+99871) 245-75-47.</p>	<p>ХИЗМАТЛАР Сервис маркази. Epson, HP, CANON рангли струяли принтерларни таъмирлаш ва тўлдириш, жойига чиқиш билан. Тел. 903-73-93.</p>
<p>Баҳолаш ва бизнес-режалар*. Тел. 430-56-00.</p>	<p>Компьютерлар, ташкилий техника, ноутбуклар кафолат билан. Тўлов – исталган шаклда. Тел.: 126-20-17, 989-09-10, 215-61-11.</p>
<p>ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Корхоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта ташкил этиш, тугатиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш*. Тел.: 281-52-39, 448-74-69.</p>	<p>Ташкилотлар учун компьютер ва маиший техникани ҳисобдан чиқариш учун ҳужжатларни тайёрлаш. Тел.: 233-74-95, 233-17-56, 236-76-46.</p>
<p>Кўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр*. Тел. 448-74-69.</p>	<p>Микротўлқинли печлар, DVDни ТАЪМИРЛАШ. Жойига чиқиш билан. Тел. 903-73-93.</p>
<p>*Хизматлар лицензияланган.</p>	<p>СЕРВИС МАРКАЗИ: компьютерлар, принтерлар, мониторлар – таъмирлаш, тўлдириш. Жойига чиқиш билан. Тел. 903-73-93.</p>

Биз ходим билан меҳнат шартномаси туздик. Унинг меҳнат дафтарчасидаги охириги ёзув бундан аввалги йили битилган, яъни меҳнат стажи тахминан бир йил аввал узилиб қолган. Режали текшириш якуналари бўйича ДСИ ва меҳнат биржаси менга жарима солмоқчи бўлишяпти. Сабаби – ходим маҳалладан унинг стажи узилиб қолганлигини ёки у ҳақиқатан ҳам ишламаганлигини тасдиқлайдиган маълумотномани такдим этмаган. Менинг қонун ҳужжатларига ҳавола қилишим наф бермаяпти. Бундай талабларни белгилайдиган бирор-бир ҳуқуқий ҳужжат борми? Эҳтимол, уларни барчага маълум қилиш, кейин эса бухгалтерларга даъво билдириш керакдир?

Бухгалтерия.

– Мурожаатда сиз стаж тахминан бир йил аввал узилганлигини кўрсатгансиз. Бинобарин, бу ҳолат бундан аввалги календарь йилда юз берган. Солиқ кодекси (СК) 183-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ солиқ даври бўлиб календарь йил ҳисобланади.

Янги асосий иш жойида жисмоний шахслардан олинган даромад солигини ҳисоблаб чиқариш календарь йил бошидан буён илгариги ва янги иш жойларидан олинган жами даромаддан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади (СК 186-моддасининг еттинчи қисми). Шу тарика, сиз учун солиқ даври бўлиб бундан аввалги эмас, балки жорий календарь йил ҳисобланади. Солиқ солиш мақсадида сиз ўша даврда олинган даромадлар тўғрисида ахборот олишингиз талаб қилинмайди.

«Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги Қонунга кўра стаж узилганлиги тасдиқлаш тўғрисида, шунингдек ишсизлик далили тўғрисида маълумотномалар бериш маҳалланинг ваколатларига кирмайди, чунки ишсиз шахсларни рўйхатга олиш ва ишга жойлаштириш ҳамда тегишли маълумотномалар бериш билан Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлигининг бандликка кўмаклашиш туман (шаҳар) марказлари шуғулланадилар.

Юқорида баён этилганларга асосан ҳаракатларингиз сизни жавобгарликка тортиш учун асос бўлиб ҳисобланмайди.

Биз истеъмолчиларни ҳимоя қилиш лозимлиги тўғрисида кўп гапираемиз. «Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонун (бундан кейин – Қонун) ҳам уларга ғамхўрлик кўрсатиш руҳи билан йўғрилган. Истеъмолчилар – товарлар ва хизматлар бозорида асосий иштирокчи шахслар, бироқ айни вақтда энг кўп ранжитиладиган тарафдир. Бунга шуни қўшимча қилиш лозимки, бизда истеъмолчи образи бозор иқтисодиёти эндигина юзага келган пайтда кузатилган жараёнлар таъсирида шаклланган: бунда унинг ҳуқуқларини савдо, хизматлар кўрсатиш соҳасининг ноҳалол ходимлари, ишлаб чиқарувчилар ҳар томонлама камситар эдилар. Аммо акс ҳолат, яъни истеъмолчи савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси субъектларига тазйиқ ўтказиши ҳолатлари ҳам кузатилиши мумкин.

Кўп мамлакатларнинг товар ва хизматлар бозорларида «истеъмолчилар экстремизми» деб номланган ҳодисани ўрганарканмиз, ушбу ҳулосага келамиз.

«Истеъмолчилар экстремизми» тушунчаси ўтган асрнинг 90-йиллари бошида АҚШда юзага келган, у ерда малакаси ошган истеъмолчилар ўз ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишнинг шундай машқини олдиларки, қонунлардан фақат ўз шахсий манфаатида фойдаланиш йўллари кидира бошладилар. Дастлаб уларнинг сони бармоқ билан санари эди, кейин аниқ мақсадни кўзлаб ҳужум қила бошлайдиган, ҳатто баъзи компанияларни хонавайрон қилишга қадар етказадиган гуруҳлар пайдо бўлди.

Виждонсиз истеъмолчилар ишлаб чиқарувчи, савдо, хизматлар кўрсатиш соҳаси корхоналарининг молиявий барқарорлигини кўпоришга, обрўси ва нуфузига зарба етказишга қодир бўлган ҳолатлар борган сари кўпайиб борапти. Уларнинг ҳужумлари остида қолганлар эса «Эхтиёт бўлинг, истеъмолчи!» белгисини ўрнатиш вақти келганлиги хусусида ҳазил ҳам қиляптилар.

Бироқ бу ҳолат бизда эмас, узоқ мамлакатларда содир бўлмоқда, – деб таскин беришади мутахассислар. Аммо ҳаёт бир жойда турмайди. Амалиётнинг кўрсатишича, ушбу ҳодисанинг дастлабки аломатлари мамлакатимизга ҳам кириб келмоқда.

ДАВВО – ДАРОМАД МАНБАИ

Қонун ҳужжатларида истеъмолчилар экстремизми таърифи йўқлиги боис, уни турлича талкин қиладилар, экстрим-харидорларни (хизматлар буюртмачиларини) шартли равишда бир неча гуруҳга бўладилар. Биринчи гуруҳга Қонундан ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун эмас, балки даромад олиш манбаи сифатида фойдаланадиган саводли истеъмолчилар киради. Улар ҳуқуқни «рўқач қилиб», ана шундай ўзига хос тарзда пул ишлаб олиш

ва ўз моддий аҳволларини яхшилашга ҳаракат қиладилар.

Агар виждонли истеъмолчи учун сотиб олинган товар ёки кўрсатилган хизмат сифати яхши бўлиши энг муҳим бўлса, экстремист даъво қилиш учун улардан нуқсон қидиради. Унинг ҳаракатлари шантажга ўхшаб кетади, яъни ишлаб чиқарувчи ёки сотувчига муайян ҳақ эвазига келишиб олиш таклиф қилинади. Акс ҳолда судга мурожаат қилиш билан таҳдид солинади, бунинг оқибатида эса иккинчи тараф анча катта моддий чиқимга тушиши мумкинлиги айтиб ўтилади. Кўпинча бундай режа иш беради, чунки кўп мамлакатларнинг истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида истеъмолчиларнинг манфаатлари ишлаб чиқарувчилар, сотувчилар, хизмат кўрсатиш соҳаси ходимларининг манфаатларидан юқори қўйилди, истеъмолчиларнинг даъволари кўриладиганда ҳам даъвогарнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш устувор туради. Қонун билан берилган бундай кенг имкониятлар уларни суиистеъмол қилиш истагини туғдиради.

Агар кичик корхоналарга судлашиш сезиларли моддий зарар етказиши мумкин бўлса, катта компаниялар обрўси ва нуфузига зарба бера олади. Шу сабабли кичик корхоналар ҳам, катта корхоналар ҳам кўпинча шантажчи билан муайян ҳақ эвазига келишиб оладилар, шу тарзда улар виждонсиз истеъмолчиларни рағбатлантирадилар, уларга йўл очиб берадилар.

Истеъмолчи экстремистларнинг иккинчи гуруҳини тажовузкор ёки серхархаша, инжиқ истеъмолчилар ташкил қилади, улар ҳеч қандай ён босишга кўнишмайди, уларга жанжал бўлса бўлгани. Мақсадлари бошқа томоннинг қонунбузарликларидан фойдаланиб пул ишлаб олиш эмас, балки «асосийси – принцип» нуқтаи назаридан эмиш. Улар ҳамма нарсадан нуқсон топадилар, сотувчилар ва хизмат кўрсатиш ходимларига душман ёки ҳуқуқбузарга қарагандек қарайдилар, фикру ўйи фақат тарозидан уриб қолишу

харидорни катта пулга тушириш, ярқисиз товарни ўтказиш ҳолос деб ўйлайдилар, бундай истеъмолчилар ўз қурбонларига айланган корхоналарда текшириш ўтказилишига сабабчи бўлишлари мумкин. Улар учун муҳими – ихтилофни юзага келтириш ва бундан маънавий қониқиш олиш.

Бунда қуйидаги савол туғилади: қандай қилиб истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини бузиш ҳолатлари, уларни қонуний ҳимоя қилиш талаб этиладиган ҳолатлар билан қонун-

нуқсонли товарларни харид қилганда унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишни кафолатлайди, балки лозим даражада сифатли товар билан алмаштириш имкониятини ҳам беради (қонун ҳужжатларида таъкидланган ҳоллардан ташқари).

Бутикларнинг маслаҳатчилари истеъмолчиларнинг одобдан ташқари хатти-ҳаракатларига тез-тез тўқнаш келишларини сўзлаб бердилар. Чунончи, бир қуни са-лобатли кўринишли аёл дугона-

дан харид қилинганлиги далили мавжуд бўлса, биз унинг талабини бажаришимиз керак эди. Бундай тартиб Қоидаларнинг 28-бандида назарда тутилган. Бироқ кўйлакнинг уринганлиги кўзга ташланарди. Бунинг устига унда 2 та ёғли доғ бор эди. Далолатномада қайд этилган ушбу далиллар бизга қонуний асосда аёлнинг кўйлак бир марта ҳам кийилмаганлиги, ушбу доғлар эса, эҳтимол, харид қилиш вақтида ҳам бўлганлиги тўғрисидаги баланд овоз билан эътироз билдиришларига қарамай, талабни рад этиш имконини берди. Бу биз учун сабоқ бўлди. Ушбу ҳодисадан сўнг штатимизда юрист лавозими пайдо бўлди».

Бошқа кийим дўконининг маслаҳатчиси худди шунга ўхшаш мисолни келтирди: «Бир нечта талаба йигит институтда ўтказиладиган битирув кечасига костюмлар танлашга келишди. Ёйинроқ маълум бўлишича, улардан бири костюм сотиб олиб, битирув кечасида уни кийиб мақтаниши, кеча ўтгач уни дўконга топшириб, унинг учун тўланган пулни қайтариб олиши тўғрисида дўстлари билан баҳс боғлашган экан. 3 кун ўтгач, ресторанда кайф-сафо қилиб бўлгач, талаба йигит дўстлари ҳамкорлигида яна дўконга келиб, костюм учун пулни қайтариб беришимизни талаб қилди, костюм гўё унинг елкасига тор келганмиш, бел томони ҳам гижим экан. Бунда йигитлар Қонуннинг уларга ана шундай талаблар қўйиш имконини берадиган модда ва бандларини кўрсатишди. Рад жавоби берилса, улар судга даъво аризасиришларини, унда ютиб чиқилари ва бу ҳол дўконга қўшимча чиқим келтиришини айтишди. Биз костюмни кўздан кечирдик – истеъмолчи, чамаси, унинг ташқи кўринишини нуқсонсиз сақлаб қолишга ҳаракат қилган. Бунинг устига буюм бир марта кийилганлигини исботлаш анча қийин. Биз товарни қабул қилиб олиб, пулни қайтаришга мажбур бўлдик. Харидор эса дўстларига мурожаат қилди: «Хўш, дамларингиз ичингизга тушиб кетди-ми? Сизлар эса ишонмаган эдингиз! Аҳдлашганимиздек, бир яшиқ шампанни ўртага қўйинлар!»

Бу истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини имкони борича ҳимоя қиладиган қонун ҳужжатларидан фойдаланиб, харидор ундан шахсий наф олиш учун одобдан ташқари тарзда фойдаланадиган истеъмолчилар экстремизмига ёрқин мисол бўла олади. Бундай вазиятда нима қила оласиз? Сифатли товарни алмаштириш имконияти Қонунда назарда тутилган, ундан виждонсизларча фойдаланилганлигини исботлаш эса жуда мушкул.

ОЁНГИЗГА ЖУДА МОС КЕЛДИ, ХОНИМ

«Қатортол савдо» савдо комплексининг пойабзал дўконларида сотувчилар истеъмолчилар экстремизми ҳақида сўз юритганимизда бу масалага жуда ҳам жонланиб муносабат билдирдилар.

ларни суиистеъмол қилиш ҳолатларини фарқлаш мумкин?

ТАВАККАЛ ҚИЛИШМАСА-ДА, ОШИҚЛАРИ ОЛЧИ

Амалиётда мамлакатимиз бозорида ҳам савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасида бундай истеъмолчилар экстремизмига тўқнаш келинмоқда. Хамид Олимжон майдонидаги бир нечта модали кийимлар дўконига (бутика) кириб, бунга ишонч ҳосил қилдим. 2 бутик остонасиданоқ унчалик хайрихоҳ бўлмаган «Буюмларга қўл тегишманг!» («Вещи руками не трогать!») ва «Сотилган товар алмаштирилмайди ва қайтариб олинмайди» («Проданный товар возврату и замене не подлежит») деган эълонлари билан кишини тараддудга солади. Қонунни бундай очиқдан-очиқ ҳурмат қилмаслик натижасида дўконлар нафақат тажовузкор истеъмолчиларнинг, балки назорат қилувчи органларнинг қурбонига айланиши мумкин. Биринчи эълон ботида ҳали баҳслашса бўлади. Сотилган товарни қайтариб олмаслик ёки алмаштирамаслик эса Қонунни кўпол тарзда бузишдир. Қонун истеъмолчига нафақат

сининг тўйига кийиб бориш учун ўзига узоқ вақт ва фойда синчиклаб кийим танлаган. «Дўкондаги деярли барча кийимларни кийиб кўрди. Ниҳоят оқшом қўйлагини сотиб олди. 4 кундан кейин эса уни қайтариб олиб келиб, тўлаган пулларини қайтаришимизни талаб қила бошлади, бунда у Қонуннинг 18-моддасини рўқач қилди (унда «10 кунда қайтариш» ҳуқуқи белгиланиб, шу кунлар мобайнида истеъмолчи ноозиқовқат товарини худди шундай лозим даражада сифатли товар билан алмаштириши, у сотувда бўлмаган тақдирда эса пул компенсациясини олиши мумкин, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно). Аввалига биз истеъмолчининг талабини қатъиян рад қилдик, бироқ қонун ҳужжатлари билан танишиб чиқиб, агар товар ўлчами, шакли, габарити, бичими, ранги ёки бутланиши бўйича тўғри келмаса, харидор ҳақиқатан ҳам сифатли товарни 10 кун давомида алмаштириш ёки қайтариш ҳуқуқидан фойдалана олиши мумкинлигини аниқладик. Бу Ўзбекистон Республикасида чакана савдо қоидаларининг¹ (бундан кейин – Қоидалар) 27-бандида назарда тутилган. Аёл оҳорли кийим кийиш муаммосини ҳал этгани равшан эди: тўйда серҳашам кийимда ўзини кўрсатган, тўй ўтгач уни қайтаришни хоҳлаб қолган. Ўзининг талабини кийим унга ранги ва бичими бўйича тўғри келмаганлиги, буни эса уйда анча синчиклаб кўриб аниқлаганлиги билан асослади. Истеъмолчи аёл дўконга келиш олдидан Қонунни пухта ўрганган. Агар товар ишлатилмаган, унинг товар кўриниши, истеъмол хоссалари, пломбалари, ёрлиқлари сақланган, шунингдек товар мазкур сотувчи-

¹ВМнинг 2003 йил 13 февралдаги 75-сон қарорига 1-илова.

Эълон

- Истеъмолчи ҳуқуқлари
- Сотувчи мажбуриятлари
- Ҳуқуқбузарлик учун санкциялар
- Ноҳалол ишлаб чиқарувчилар билан қандай курашиш керак?

Бу ва бунга ўхшаш кўплаб саволларингизга жавобни Сиз «СБХ» ҳамда «Норма маслаҳатчи» газеталари обуначилари ва Norma дастурий маҳсулларидан фойдаланувчилар учун махсус ишлаб чиқилган «Харидорларга 200 маслаҳат» номли рисоладан олишингиз мумкин

Рисолани фақат

- «СБХ» ҳамда «Норма маслаҳатчи» газеталари обуначилари 200-00-30 телефон рақамига қўнғироқ қилган ҳолда
- Norma дастурий маҳсулларидан фойдаланувчилар офисдаги 200-00-90 телефон рақамига қўнғироқ қилиш орқали

БЕПУЛ олишлари мумкин

NORMA дан совғаларни қабул қилинг

ҚИЙНАГАН ИСТЕЪМОЛЧИ

Харидорларнинг униси ёқмади, буниси ҳам дидимга тўғри келмади; буниси оёқни қисади, буниси эса катта; бунинг ранги бошқача, унисининг пошнаси катта ёки кичик дея инжиқлик қилишларини гапира кетдилар. Йигирма жуфтлаб пойабзални кийиб кўришади: униси ўпоқ, буниси сўпоқ, туфлиларни кетма-кет кийиб кўришади, ёчиб кўйиб яна ўз туфлиларида қайтишади. Нима учун дўконга келиб, вақтни беҳуда сарфлашга мажбур қилишди? Бироқ бундай хатти-ҳаракат истеъмолчилар экстремизмининг намоён бўлиши ҳисобланмайди. Харидор танлаш ҳуқуқига эга, сотувчилар эса уларга нисбатан эътиборли ва сабр-тоқатли бўлишлари керак.

Ушбу ва бошқа мисоллар кўпроқ савдо ходимларининг Қонунни яхши билмасликларидан гувоҳлик беради. Масалан, унинг этик сотиб олди, у эса 2 кундан кейин «сув ўтказма бошлади». Уни дўконга олиб келиб, баланд овозда қандай пойабзал сотаяпсизлар дея бақира кетди. Бошқасида эса модала туфли сотиб олганидан кейин 2 кун ўтгач шпилькаси чиқиб кетди – бундан дилхира бўлиб, дўконга туфлингизни олиб, пулни қайтаринг деган даъво билан келди.

Иккала ҳолда истеъмолчилар сотиб олинган товарни бошқасига алмаштиришни талаб қилишга тўла ҳақлилар. Бунда уларнинг ҳуқуқлари очикдан-очик поймол этилган. Қонуннинг 13-моддасига кўра, нуқсонли товар сотилган истеъмолчи, агар бу шартнома тузаётганда қайд этилмаган бўлса, қўймолий бўлган 5 вариантдан бирини танлаб олиб талаб қилишга ҳақлидир, шу жумладан лозим даражадаги сифатли товарни худди шундай русумдаги (модель, артикулдаги) товарга алмаштириши ёки харид баҳосини тегишинча қайта ҳисоб-китоб қилган ҳолда бошқа русумдаги (модель, артикулдаги) худди шундай товарга алмаштириши мумкин.

Яна бир мисол. «Аёл туфли сотиб олди. 3 кундан сўнг уни каттароқ ўлчамдаги туфлига алмаштиришни ёки унинг учун тўланган пулни қайтаришни талаб қилди. Кийиб кўраётганда туфли унга торроқ бўлган, бироқ сотувчи кенгайди деб уни ишонтирган. 3 кун уйда гилам устида кийиб юрган, у эса кенгаймаган. Туфли товар кўринишини йўқотмаган, эскирмаган эди, биз уни алмаштириб бердик – аёл эса ҳатто миннатдорчилик ҳам билдирмади!»

Ушбу ҳол истеъмолчи ўлчами бўйича унга тўғри келмаган товарни алмаштириш ҳуқуқига эга бўлган «10 кун» қоида-сига (Қонуннинг 18-моддаси) мос келади. Муаммони осойишталик билан ҳал этиш мумкинлиги эса бошқа масала. Албатта, истеъмолчилар товар харид қилаётганда эътиборлироқ бўлишлари, пойабзал каттароқ бўлиб қолишига умид қилмасликлари керак. Бироқ сотувчилар ҳам тўғри хатти-ҳаракат қилишлари: фақат товарни сотиш учун истеъмолчиларга ваъдалар бериш билан уларда умид уйғотмасликлари керак.

КИР ЮВИШ МАШИНАСИ ИНТЕРЬЕРГА МОС ТУШМАДИ

Фарҳод бозори билан ёнма-ён жойлашган савдо шохобчаларидаги маиший техника сотувчилари ҳам истеъмолчилар экстремизмига доир ўз нуқтаи назарларига эгалар. Бироқ улар келтирган мисоллар кўпроқ истеъмолчининг хархашасига тааллуқли. Масалан, уларнинг бири кир ювиш машинасини харид қилган. «Уйига олиб бордик, ўрнатдик, эртаси куни харидор кўнғироқ қилди: фикримдан қайтдим, машина интерьерга мос тушмади. Эртаси куни яна кўнғироқ қилди – машинани қайтариб олинглар, кўшни дўконда худди шундай машина арзонроқ экан. Учинчи куни эса «ярим автомат» ўрнига «автомат» машина сотиб олишни хоҳлаб қолди.

Маиший техникага «10 кун» қоида-сига татбиқ этилмайди. Биз машинани алмаштириш ёки пулни қайтаришдан бош тортишимиз мумкин эди. Бироқ агар техника шикастланмаган бўлса, уни қайтариб олиб, пулни қайтаришимиз мумкин – барибир сотамиз. Истеъмолчи билан ихтилоф эса бизга қимматга тушиши мумкин. Баъзан техникани қўллаш бўйича йўриқнома билан керакли даражада таништирмаганимиз туфайли тажовуз қилишади. Кўнғироқ қилиб, товарни қайтариб олинг, пулни қайтаринг дея писанда қила бошлашади. Бундай ҳолларда масалани келишиб ҳал этишга ҳаракат қиламиз.

Бир гал йўриқномаси инглиз тилида бўлган телевизор сотиб олган аёл бизни роса қийнади. Аёл пулт билан каналдан каналга ўтишни била олмади. Биз унга телефон орқали икки-уч марта нима қилишни тушунтирдик, бироқ у асабийлашиб, уйига келиб ҳаммасини кўрсатиб беришимизни талаб қилди, кейин эса таҳдид қила бошлади».

Бироқ харидор мутлақо адолатли талаб қўйган, сотувчиларнинг ўзлари уни тажовуз қилишга мажбур қилишган. Маиший техникани қўллаш бўйича йўриқномалар доим ҳам истеъмолчи биладиган тилда бўлавермайди, баъзан улар умуман товарга илова қилинмайди. Бундай ҳолда сотувчилар уни Интернетдан топилган тавсия қиладилар ва бу билан истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини поймол қиладилар. **Қонуннинг 6-моддасида белгиланишича, сотувчи (ижро этувчи, ишлаб чиқарувчи) харидорга товар тўғрисида зарур, тўғри ва ҳаммабоп ахборотни тақдим этиши шарт.** Агар бундай қилинмаса, Қонуннинг 7-моддасига мувофиқ истеъмолчи товарни қайтариб олишни ва унинг учун тўланган пулни қайтаришни, унга етказилган зарарларни тўлашни талаб қилишга ҳақлидир. Ҳозирча истеъмолчиларимиз сотувчиларга бундай талабларни қўймаптилар, бироқ бунга ҳақлилар. Шу сабабли сотувчилар муаммо юзага келишини хоҳламаса, товарга ўзбек ёки рус тилларидаги йўриқномани илова қилиш тадбирини кўришлари керак.

Истеъмолчи товардан фойдаланиб, кафолат муддати тугаши олтидан уни дўконга қайтариш, пулни қайтариб олиш ва бирорта янги нарсани харид қилиш имкониятини қидирадиган ҳол истеъмолчилар экстремизмига оид кўп учрайдиган мисоллардан биридир. Менга мобил телефон билан боғлиқ ана шундай воқеа тўғрисида ҳикоя қилиб беришди. Истеъмолчи, сотувчиларнинг фикрича, ўз айби билан синдирган телефонни олиб келиб, олди-сотди шартномасини бекор қилишни талаб қилган. **Кафолат шартларида қайд этилганидек, истеъмолчига аввал уяли телефонни экспертизадан ўтказиш таклиф қилинди, ана шунда у талабидан воз кечди.**

ИСТЕЪМОЛЧИ – БОЗОР НАЗОРАТЧИСИ

Бир қатор мамлакатларда бугунги кунда қонун ҳужжатларининг меъёрларини ўз манфаатларини кўзлаб суиистеъмол қилиш устидан жавобгарликни ошириш кўзланмоқда. Савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси ходимларини ушбу ҳодисага қарши туришга ўргатувчи курс ва тренинглари ўтказиб турилади. Биз истеъмолчилар экстремизми кенг кулоч ёйишидан хавфсирашимиз ўринлими?

– «Истеъмолчилар экстремизми» тушунчаси Америкада юзага келган, у ерда бундай ҳодиса кенг кулоч ёзган, – дейди **Монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси (Монополияга қарши қўмита) реклама фаолиятини назорат қилиш ва истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бошқармаси бошлиғи Дилшод Азимов.** – Океан ортида истеъмолчилик маданияти жуда юқори даражада. Истеъмолчилар товар ишлаб чиқарувчилар, савдо ташкилотлари, хизматлар кўрсатиш корхоналари билан судлашадилар ва уларга сабаб-бе-сабаб миллионлаб долларлик даъволар тақдим этиб, ютиб чиқадилар. Улар учун судлашиш – ҳаёт тарзи, улар ҳақиқатан ҳам бозор субъектлари учун таҳдид солишлари мумкин.

Бизда эса товар ва хизматлар бозорларида истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари бузилиши билан боғлиқ суд муҳокамалари деярли мавжуд эмас. Бу нафақат истеъмолчиларимизнинг ҳуқуқий саводсизлиги, балки менталитетимиз билан ҳам боғлиқ. Биз Шарқда яшаймиз, бу ерда ўзаро ҳурмат, аҳдлаша олиш маҳорати, муаммоларни тинч йўл билан ҳал этиш хоҳиши, ён бериш, ишни жанжал ёки судга қадар олиб бормаслик истаги доим ҳукмрон бўлиб келган. Шу сабабли сиз келтирган, ҳаётимиздан олинган мисоллар – истеъмолчилар экстремизмининг кенг тарқалишидан гувоҳлик берувчи далиллар эмас, балки баъзида учрайдиган ҳоллардир. Истеъмолчиларнинг Монополияга қарши қўмитага мурожаатлари таҳлили уларнинг асосли эканлигини кўрсатмоқда, биз уларда истеъмолчилар ўз ҳуқуқини суиистеъмол қилишларини кўрмаймиз.

Мен «истеъмолчилар экстремизми» бирикмасининг ўзи кулоққа нохуш эшитилишини айтмоқчиман. Экстремизм – ашаддий қарашлар ва чораларга мойиллик демак. Қонуннинг 1-моддасида «истеъмолчи» тушунчаси шахсий истеъмол ёки фойда олиш билан боғланмаган бошқа мақсадларда товар ёки иш, хизматни харид қилувчи, буюртирувчи ёки харид қилиш ёхуд буюртириш ниятида бўлган фуқаро (жисмоний шахс) сифатида белгиланади. У қандай қилиб экстремист бўлиши мумкин? Бундай сўз бирикмасини қўллашнинг ўзи ноўрин. Шу сабабли истеъмолчиларнинг ўз ҳуқуқларини суиистеъмол қилишларини одобдан ташқари, виждонсиз, баъзи ҳолларда эса тажовузкор хулқ-атвор деб аташ мумкин, бироқ экстремистик хулқ-атвор деб бўлмайди.

«Истеъмолчилар экстремизми» тушунчаси на бизнинг, на бошқа мамлакатларнинг қонун ҳужжатларида бор. «Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонунимиз жуда холис бўлиб, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини товар ва хизматлар бозорининг бошқа иштирокчилариникидан устуворлигини белгилайди. Бу истеъмолчилар ундаги энг ҳимоясиз субъектлар эканлиги билан изоҳланади, шу сабабли уларни ҳимоя қилиш механизмлари демократик тусдалиги билан фарқланади.

Қонунимизда суиистеъмолликлар учун замин бор, албатта. Масалан, унинг 18-моддасида лозим даражадаги сифатли нозик-овқат товарини 10 кун давомида алмаштириш ҳуқуқи белгиланган. Агар истеъмолчи уни суиистеъмол қилиб, шахсий наф олиш мақсадида асоссиз талаблар қўйса, бу унга ҳеч қандай хавф солмайди – қонун ҳужжатларида бундай ҳолларда жавобгарлик назарда тутилмаган, буни исботлаш ҳам қийин. Бироқ агар истеъмолчининг даъвоси Қонунни бошқа томоннинг бузишига асосланган бўлса, у асосли ҳисобланади, бунда унинг қандай шаклда – ҳурмат билан ёки қўпол тарзда изхор этилиши аҳамиятсиздир.

Савдо ходимлари харидорларнинг ҳар қандай даъвосини истеъмолчилар экстремизми дея баҳолашга тайёрлар. Зеро кўпинча уларнинг ўзлари истеъмолчиларни шундай қилишга ундайдилар. Масалан, сифатсиз товар сотадилар ва унинг учун тўланган пулни қайтаришни хоҳламайдилар, шу тариқа истеъмолчининг ҳуқуқлари икки маротаба бузилади. Истеъмолчи талаб қилади, Қонунда назарда тутилган неустойка механизминини «ишга солади», унинг қонуний талаблари-

ни бажариш кечиктирилган ҳар бир кун учун сотувчи неустойка тўлаши керак. Сотувчига эса бу нарса ёқмайди, ҳолбуки у товар сифатсиз эканлигини аввалбошдан билган. Харидор асабийлашади – овози баландлашади, ҳиссиётлар жўш уради.

Бошқа бир сценарийни олайлик. Истеъмолчи масалани судга олиб чиқмасдан ҳал қилишни: товар ҳақини қайтариш ва талабларни бажариш муддати кечиктирилганлиги учун пеня тўлашни таклиф қилади. Акс ҳолда дўкон кўпроқ маблағ йўқотади, чунки маънавий зарар, суд чикимларини ҳам тўлайди, пенянинг миқдори ошади. Сотувчи кўпинча ушбу таклифни қонун ҳужжатларини суиистеъмол қилиш сифатида қабул қилади, бироқ у Қонунда акс этган.

Гап шундаки, кўпинча ихтилофлар сотувчиларнинг ҳуқуқий саводсизлиги туфайли юзага келади, аслида улар Қонунни истеъмолчидан яшироқ билишлари керак. Кўпинча исталган одам сотувчи бўла олади деб ҳисоблайдиган тасодифий кишилар пештахта ортида туради. Ахир бу – касб, уни эгаллаш учун ўқиш керак. Илгари савдо инспекцияси бор эди, у савдо қоидаларига риоя этилиши устидан қатъий кузатув олиб борарди. Қоидаларни бузганлик учун савдо соҳасида ишлашдан четлатишлари мумкин эди. Сотувчилар харидорнинг биргина: «Шикоят дафтарини беринг!» деган талабидан зир-зир титрашарди. Савдо ходимлари истеъмолчини ҳурмат қилишга ўргатиларди. Бугун эса ҳар қадамда: «Ёқмаса – олманг» сўзларини эшитиш мумкин. **Мисол учун, маиший техникадан фойдаланиш қоидаларини тушунтира оладиган сотувчилар кўпми? Баъзи дорихона ходимлари ҳатто рецептдаги дори номини ўқий олмайдилар, унинг зиён келтириши мумкин бўлган хоссаларини билмайдилар.**

Агар бозор субъектлари истеъмолчиларни энг зийрак назоратчилар сифатида қабул қилишса, барча ихтилофларни йўқотса бўларди. Зеро ҳақиқатан ҳам айна шундай. Улар товар ва хизматларнинг сифатини биринчи бўлиб баҳолайдилар. Агар даъво билдиришса, бозор субъектлари бунга қарши чиқишлари ёки хархаша деб қабул қилишлари керак эмас. Бунинг ўрнига қандай қилиб маҳсулот сифатини, хизмат кўрсатиш маданиятини, ходимларнинг профессионализминини яхшилаш тўғрисида ўйлашлари лозим.

Келишмовчиликлар юзага келмаслиги учун савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси ходимлари Қонунни яхши билишлари ва унга риоя қилишлари, ишни ихтилофгача олиб бормасликлари, қўполлик қилмасликлари, балки истеъмолчиларнинг норозилиги сабабларини аниқлашлари керак. Бошқача айтганда, ўзларига нисбатан даъво қилишга ўрин қолдирмаслик учун виждонан ишлашлари керак. Айна шу нарса виждонсиз ёки тажовузкор истеъмолчиларга энг яхши дастакдир.
Ирина ГРЕБЕНЮК.

АВВАЛЛАРИ унча мураккаб эмасди – турли ўлчамдаги кўрғошин ва пластмасса айлана пломбалар бўларди, баъзиларининг ичида алюминли банди ҳам учраб қоларди. Эндиликда пломбалаш воситалари ва қулфлаб пломбалаш қурилмалари тури бағоят кўпайган. Эски намунадаги пломбалар билан бир қаторда замонавий қулфлаб пломбалаш қурилмалари – занжирли, болтли, қулфли, симли, лентали ва шу сингари қурилмалар қўлланилмоқда. Электрон пломбалаш қурилмалари ҳам пайдо бўлди. Тури кўпайгани билан уларнинг олдига қўйилган мақсад ўзгармаган, яъни юкли вагонга (контейнерга), бошқа муҳрланган нарсаларга рухсатсиз киришни қийинлаштиришдан ёхуд бундай ноқонуний уриниш ҳақида сигнал беришдан, қурилма билан беркитиб ёпилган нарсаларга нисбатан содир этилган ҳуқуқбузарликни вақтида аниқлашга ёрдам беришдан иборатдир.

Конструкторлар турли-туман материаллардан турли йўсинда ишлайдиган, ҳар хил шакл ва ўлчамдаги янгидан-янги қулфлаб пломбалаш қурилмаларини ихтиро қилмоқдалар. Баъзан ана шу янги қурилмаларни очиш мумкин эмас қабилда гап қиладилар. Таассуфки, бундай қурилмаларни очиб, яна қулфлай оладиган моҳирлар учраб қолади. Кўп ҳолларда бундай қулфбузарликка юк жўнатувчи пломба илаётганда йўл қўядиган қоидабузарликлар ҳам сабаб бўлади.

Профилактика йўналишидаги фаолият суд экспертларининг мажбуриятларидан биридир. Шу сабабли пломбалаш асосида қоида бузилганлигини аниқлагач, келгусида бундай ҳолларга йўл қўймаслик чораларини кўриш учун бу хусусда тергов органларига хабар қиламиз, шунингдек пломбаларни, айниқса янги қурилмалар ёрдамида қўйилган пломбаларни кўздан кечириш чоғида нималарга эътибор бериш зарурлиги хусусида ўз тавсияларимизни берамиз.

Пала-партишлик, ишга совуққонлик билан қараш оқибатида йўл қўйиладиган қоидабузарликлар билан бир қаторда контейнер ёки вагондаги пломбага шикаст етмаган ҳолда анча-мунча юк етишмаслиги ҳоллари аниқланадиган вазиятлар ҳам учраб қолади. Баъзан пломбаларда бузилганлик аломатларига ўхшаш белгилар аниқланади. Бироқ микроскоп ёрдамида синчиклаб текшириш пломба бузилмаганлигини, такроран пломба илинмаганлигини кўрсатади. Экспертнинг бу борадаги хулоса-

сини олган тергов идораси фирром, ноинсоф юк жўнатувчи пломбани бузилгандай қилиб кўрсатишга уринган деб топиш учун ҳамма асосларга эга бўлади.

Биз, трасолог экспертларга баъзан оддий пломбалар ва мураккаб пломбалаган қурилмалардан ташқари вагонларнинг эшикларидидаги суғурта бурагичларни ҳам текширишга тўғри келади. Шуни таъкидлаш жоизки, бурагичлар диаметри 4-5 мм ли қаттиқ пўлат симлардан махсус қурилмалар ёрдамида эгиб тайёрланади. Уларни тўғрилаш ва қайта эгиш мум-

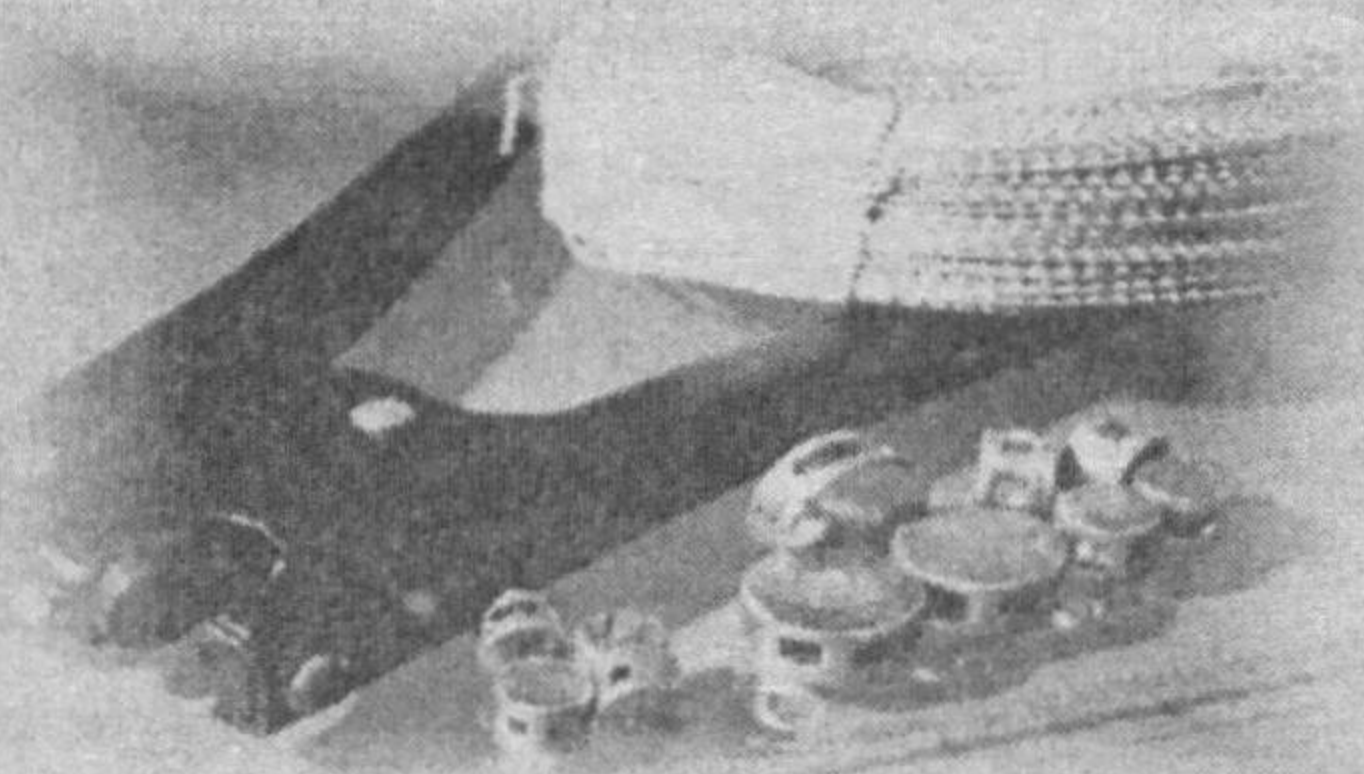
кин эмас ҳисоб. Башарти шундай қилинган тақдирда ҳам бирламчи ва иккиламчи эгиш бир-бирига тўғри келмаслиги шундоққина кўзга ташланади ва бу ҳол вагонга рухсат олинмаган тарзда кирилган деб белгиланган асос бўлади. Экспертнинг иши бурагич ва пломба бузилганлиги хусусида расмий хулоса бериш билан якун топади.

Амалиётимизда пломбалагичларни идентификация қилиш билан боғлиқ қизиқ-қизиқ текширишлар ҳам учраб туради. (Бундай асбоб билан вагон ёки контейнерни пломбалашда хомакни пломба омбирсимон эзилади, одатда шу аснода пломбага юк жўнатувчи ва темир йўл номи туширилади). Бир сафар анча миқдорда товар йўқолган вагон бурагичини, шунингдек терговчи юк жўнатувчидан олиб қўйган қурилмани бизга текшириш учун тақдим этишди. Микроскоп ёрдамида синчиклаб текшириш асосида вагон бурагичининг сиртидаги изларни шундай симга қурилма ёрдамида тажриба тариқасида туширилган из билан таққослаб кўрилганда ҳар иккаласидаги излар шу қурилмага тегишли эканлиги аниқланди. Мазкур

Криминалист эксперт ён дафтарида

ПЛОМБА БУЗИЛГАН БЎЛСА...

Илгарилари ҳам, ҳозирги кунда ҳам кўпинча бизга пломбаларни текширишга олиб келишди: бу пломбалар асосан вагонлар ва контейнерлардан олинган бўлади. Баъзан тилла буюмни мўъжазгина кўрғошин тамгалар ҳам текширишга олиб келинади. Кейинги вақтларда электр ва газ ҳисоблагичлар пломбаларини текширтиришга тобора кўпроқ келтиришмоқда.

бирида ҳарфлар аниқ ва бўртиб турарди, иккинчисида эса матн белгилари иккала тарафда ҳам кенгайиброқ кетган, ноаниқроқ, нуқталар эса умуман билинмас эди. Уларнинг микрорельефи ҳам турлича эди. Бу эса пломбалар бир хил матнга эга бўлган турли гиралар ёрдамида туширилганлигини англатарди: гираларнинг биттаси яп-янги, иккинчиси эса кўп ишлатилгандан сирти сийқаланиб қолган эди. Текшириш учун тақдим этилган гиралар ёрдамида тажриба тариқасида туширилган излар билан қиёсланганда излар биринчи пломба билан мос эканлигини ва иккинчисидан фарқ қилишини кўрсатди. Кейинчалик тезкор ходимлар юк жўнатувчининг ҳудудида ҳисобдан чиқарилган пломбалагични топиб (ҳисобдан чиқарилгач, йўқ қилиб ташланиши лозим эди), бизга жўнатдилар. Экспертиза иккинчи пломба шу эски, сийқаланиб қолган гирали пломбалагич ёрдамида туширилганлигини кўрсатди.

Шундай қилиб, рўйхатдан чиқарилган гираларни йўқ қилиш талаби бузилганлиги мазкур жиноят содир этилишига олиб келган. Ёвуз ниятли, жиноятчи кишилар ёки фирром, ноинсоф юк жўнатувчилар вагон пломбалагич, пломбани юлқиб ташлаб товарларни ўғирлашган, сўнгра бошқа пломба қўйиб, рўйхатдан чиқарилган пломбалагич ёрдамида ўз қилмишларини хастпўшлашган.

Кейинги йилларда судлар электр энергиясининг ҳисоблагич асбобларидаги пломбаларни экспертиза қилишни тай-

олиш мумкин. Тешикни кенгайтириш ва симни чиқариб олиш асосида қолдирилган изларни микроскоп ёрдамидаги текширишда аниқлаш осон, бу эса экспертга пломба бузилган (очилган) деб хулоса чиқариш имконини беради.

Таассуфки, эски ҳисоблагичларда ҳам, янгиларида ҳам пломбаларни кўпинча қоидаларни бузган ҳолда ўрнатадилар. Бу эса ноинсоф истеъмолчилар томонидан ёки энергия таъминоти идорасининг қўли нопок ходимлари ёрдамида электр энергияси ўғирланишига олиб келади. Шу сабабли қонунга иттиқдор электр энергияси истеъмолчиси иккиламчи бозорда квартира сотиб олаётганда электр ҳисоблагичлардаги пломбаларни диққат билан кўздан кечирмоғи лозим. Пломба зичлаб босилмаган бўлса, ундаги сим ёки пишиқ ип «йўноқлаб» турган бўлса, ўша оннинг ўзида квартира сотувчисидан энергия таъминоти бўлимига мурожаат этиб, ҳисоблагични батариб ҳолга келтиришни сўраш ёки бу ишни ҳам ўз зиммасига олиш лозим. Акс ҳолда, текширув вақтида ҳисоблагич асбобда қоидабузарлик аниқланган тақдирда, айбсиз айбдор бўлиб қолиши ҳеч гап эмас.

Янги – думалоқ таркибий пломбалар гира билан яхши қисилмаган ҳоллар ҳам учрайди. Бундай пломбалар алюмин қалпоқча ва кўрғошин киритмалардан ташкил топган икки қисмдан иборатдир. Мабодо бундай пломба гиралар ёрдамида талаб даражасида қисилса, кўрғошин киритмадаги тешик

қалпоқчанинг чеккаси остидан «паноҳ топади», шу сабабли бундай пломбадан симни чиқариб олиш ва кейинчалик таркибий қисмларига шикаст етказмаган ҳолда уни ўз жойига тортиб қўйиш мумкин эмас. Янги электрон ҳисоблагичлар ўрнатилаётганда инсофли квартира ва уй эгаларига таркибий думалоқ пломба қанчалик яхшилаб қисилганлигига алоҳида эътибор бериш тавсия қилинади. Кўрғошин киритмасидан ўтказилган сим яхши қисилмаганлиги ва алюмин қалпоқча билан ёпилмаганлиги маълум бўлса, ҳисоблагич асбобни қайта пломбалашни талаб қилмоқ даркор.

Янги ҳисоблагичларда ҳам бошқа намунадаги пломбалар, айтилик, таркибий, аммо пластмассадан стаканчага ўхшаш шаклда ясалган, ўртасига симли ўзак киритиладиган пломбалар ҳам учрайди. Бундай пломбани ана шу ўзакни бузмай ва симни узмай туриб, очиб бўлмайди. Тўғри, баъзи «уддабуронлар» буни ҳам мукаммаллаштиришга уриниб кўришмоқда. Аммо улар бир нарсани, яъни ана шу пломбаларнинг барчаси ўзак қисмининг ён тарафида индивидуал рақамга эга эканлигини инобатга олмаётир. Янги ҳисоблагичга доир ҳужжатларда бу рақам кўрсатилгудек бўлса, ўзак қисм алмаштирилганлиги шундоққина аён бўлади-қўяди.

Пировардида шуни алоҳида таъкидлаш керакки, лабораториямиз амалиётида электр энергияси етказиб берувчилар билан инсофли истеъмолчилар ўртасидаги низолар бўйича суд мажлисларида иштирок этган пайтларимиз ҳам бўлди. Ўзларига нисбатан ҳисоблагичлардаги пломбалар бутлигига шикаст етказилган деган вазият билан каттагина суммада қилинган даъво бўйича истеъмолчилар ҳуқуқларини экспертиза ёрдамида ҳимоя қила билдил. Зотан биз ўтказган текширишлар бундай қоидабузарлик бўлмаганлигини исботлаб берди. «Ўздавстандарт» мутахассислари эса ўз навбатида, ҳисоблагичларнинг ўзида бирон-бир қоидабузарлик аломатлари топилмаганлиги хусусида хулоса бердилар.

Шундай қилиб, энергетиклар каттагина суммада даъво тақдим этган тақдирда, инсоф асосида иш тутганингизга ишончингиз комил бўлса, ҳақ эканлигингизни суд орқали исботлай оласиз. Тўғри, бу оддий ва тез бўладиган иш эмас, лекин ҳар қалай бемалол амалга ошириш мумкин бўлган ишдир.

Борди-ю, кимдир пломбани ечиб олиб, ҳисоблагич кўрсаткичларини ортига айлантиргач, пломбани шахсан ўзи ёки энергия таъминоти ходими ёрдамида яна ўз жойига қўндириб қўйган бўлса, Электр энергиясидан фойдаланиш қоидаларини¹ бузганлик учун каттагина жарима² тўлашга тўғри келади. Шундай қилиб, фирром йўл билан тежамкорлик қилиш йўлига ўтманг, акс ҳолда каттагина миқдордаги жаримага тушасиз.

Ольга МАРШАНСКАЯ, Адлия вазирлиги ҳузуридаги Республика суд экспертизаси марказининг давлат суд эксперти.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета
НОРМА МАСЛАХАТЧИ
ХУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАЪСИСЧИ «Norma Hamkor» МЧЖ

Газета 2006 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот
агентлигида рўйхатга олинди.
Рўйхат рақами 0074.

БОШ МУҲАРРИР
ФАРҲОД ҚУРБОНБОВ
ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:
100105, Тошкент ш.,
Миробод тумани,
Таллимаржон кўч., 1/1,
тел. 283-44-57
E-mail: gazeta@norma.uz,
normapress@mail.ru
www.norma.uz
Нашр учун масъул:
Нодир Алимов

Муаллифлар фикри доим ҳам таҳририят нуқтаи назарига мос келмавермайди.
Таҳририят муштарийлар билан ёзишиб туриш имкониятига эга эмас.
«Norma маслаҳатчи» да эълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда кўпайтириш, тарқатишга фақат «Norma» МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйилади.

Газета таҳририят томонидан тайёрланган диапозитивлар ёрдамида «ТОРПРИНТ» МЧЖ босмаҳонасида босилди. (Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1).
Ишдехе – 186 Буюртма 22 Адади 3095. Баҳоиси келишилган нарҳда
Газета 2012 йил 23 январда соат 13.30 да топширилди.
ISSN 2010-5223